

Prosedur Pendakwaan Jenayah Syariah: Analisis ke atas Peruntukan Undang-undang di bawah Akta Prosedur Jenayah Syariah (Wilayah-wilayah Persekutuan) 1997 dan Akta Keterangan Mahkamah Syariah (Wilayah-wilayah Persekutuan) 1997

(Syariah Prosecution Procedure : Analysis on Legal Provisions under Syariah Criminal Procedure (Federal Territories) Act 1997 and Syariah Criminal Courts (Federal Territories) Act 1997)

AHMAD 'AZAM MOHD SHARIFF

ABSTRAK

Prosedur pendakwaan adalah suatu aspek yang tidak dapat dipisahkan serta amat penting dalam mana-mana sistem keadilan jenayah samada sivil mahupun syariah. Di Malaysia, apabila sesuatu kesalahan jenayah syariah dilaporkan, pegawai penguatkuasa agama di bawah Bahagian Siasatan Jabatan Agama Islam negeri akan memulakan siasatan untuk mengumpul bukti dan keterangan. Sekiranya siasatan tersebut berjaya mengumpul keterangan yang kukuh, maka fail siasatan tersebut akan diserahkan pula kepada pegawai pendakwa syarie di Bahagian Pendakwaan Jabatan Agama Islam negeri. Ini bagi membolehkan suspek tersebut didakwa mengikut prosedur-prosedur yang telah digubal. Kesemua prosedur pendakwaan jenayah syariah yang telah dikemukakan ini, sebagaimana terkandung hari ini dalam enakmen-enakmen prosedur jenayah negeri-negeri, adalah berasaskan kepada prinsip pendakwaan jenayah syariah yang telah diistimbatkan oleh para ulama' Islam sebelum ini. Penulisan ini akan mengupas peruntukan undang-undang berkaitan prosedur pendakwaan di bawah Akta Prosedur Jenayah Syariah (Wilayah Persekutuan) dan Akta Keterangan Mahkamah Syariah (Wilayah Persekutuan) 1997. Ianya juga akan mengenal pasti adakah wujud sebarang lakuna dalam peruntukan undang-undang terbabit.

Kata kunci: prosedur, pendakwaan jenayah syariah, lakuna, keterangan

ABSTRACT

Criminal prosecution forms an intergral and important part of any criminal justice system be it civil or syariah. In Malaysia, whenever a syariah criminal offence is reported, religious enforcement officers from Investigation Unit under the State Religious Department will initiate an investigation so as to gather proof and evidence. If the investigation succeeds in gathering strong evidence, the investigation papers will then be forwarded to syariah prosecution officers at Prosecution Unit under the State Religious Department. This is to enable the suspect to be prosecuted in accordance with the legislated procedures. These enacted syariah prosecution procedures, embodied today in the states' syariah criminal procedure enactments, are actually based on the principles of syariah criminal prosecution previously enacted by the muslim ulama'. This article analyses legal provisions relating to prosecution procedures under Syariah Criminal Procedures Act (Federal Territories) 1997 and Syariah Court Evidence Act (Federal Territories) 1997. It will simultaneously identify the existence of any lacuna in related legal provisions.

Keywords: procedure, syariah criminal prosecution, lacuna, evidence

PENGENALAN

Prinsip syariah berkaitan prosedur pendakwaan adalah bertitik tolak dari konsep syariah mengenai keadilan. Firman Allah S.W.T dalam Al Nisa' ayat 58¹ yang bererti:

Sesungguhnya Allah menyuruh kamu menyerahkan amanah kepada yang berhak menerimanya, dan apabila kamu menetapkan hukum di antara manusia, hendaklah kamu berhukum dengan adil.

Dalam ayat 42 surah Al-Maidah² pula Allah S.W.T telah berfirman yang bermaksud:

Dan jika kamu menghukum (perkara mereka) maka hukumlah (perkara itu) di antara mereka dengan adil, sesungguhnya Allah menyukai orang yang adil.

Dalam ertikata lain, apabila sesuatu pendakwaan dijalankan ke atas suspek yang kini menjadi tertuduh di mahkamah, keseluruhan prosedur pendakwaan tersebut adalah untuk mencapai keadilan bagi pihak

pendakwa dan pihak peguambela tertuduh. Mahkamah syariah akan mendengar hujah serta keterangan dari pihak pendakwa yang mengemukakan keterangan untuk mensabitkan tertuduh. Dalam masa yang sama, pihak peguambela tertuduh pula akan mengemukakan hujah dan keterangan untuk meragukan serta menafikan pertuduhan. Dalam hal ini seorang hakim mahkamah syariah seharusnya bersikap objektif dan terbuka dengan menilai setiap hujah dan keterangan yang dikemukakan. Beliau seharusnya tidak memihak kepada mana-mana pihak demi mencapai keadilan. Malah beliau harus menumpukan perhatian kepada keterangan-keterangan yang dikemukakan oleh kedua belah pihak sehingga membantu beliau mencapai satu penghakiman yang adil. Inilah keadilan yang menjadi matlamat sebenar sesuatu prosedur pendakwaan jenayah syariah. Dalam sebuah hadis sahih, Nabi SAW diriwayatkan telah menasihati Ali yang telah dilantik menjadi gabenor bagi Yaman yang mana bererti:³

Wahai Ali! Orang akan datang kepadamu untuk penghakiman. Apabila datang dua pihak yang bertikai ke hadapan kamu, janganlah kamu memihak kepada mana-mana pihak sehingga kamu telah dengar kesemua yang hendak diperkatakan oleh kedua-duanya. Hanya dengan cara ini kamu akan sampai kepada keputusan yang betul, dan hanya dengan cara ini kamu akan dapat tahu sesuatu kebenaran.

Para ulama menegaskan sebelum sesuatu pendakwaan jenayah syariah dilaksanakan, ianya harus mematuhi rukun-rukun tertentu. Profesor Dr. Abdul Karim Zaidan, dalam *Nizam al Qadha' fi al Syariah al Islamiyyah*⁴ menegaskan terdapat empat rukun pendakwaan menurut prinsip syariah iaitu:

- (i) Al-Mudda'ie atau Pendakwa;
- (ii) Al-Mudda'a Alaihi atau Orang yang Kena Dakwa;
- (iii) Al Mudda'a Bihi atau Hak yang dituntut oleh Pendakwa ke atas Orang Yang Kena Dakwa; dan
- (iv) Dakwa atau perkataan yang lahir daripada Pendakwa semasa menuntut hak ke atas Orang Yang Kena Dakwa.

Pendakwa atau Mudda'ie ialah pihak yang akan melaksanakan pendakwaan jenayah syariah terhadap tertuduh.⁵ Ianya pada kebiasaan dipikul oleh pegawai pendakwa syarie atau mudda'ie fi al dakwa al jina'iyyah yang dilantik khas serta diamanahkan untuk melaksanakan sebarang tugas pendakwaan.⁶ Profesor Dr. Abdul Karim Zaidan⁷ telah menggariskan beberapa faktor yang membezakan Pendakwa (mudda'ie) dan tertuduh (mudda'a alaihi) iaitu:

- (i) Pendakwa ialah mereka yang membuktikan sesuatu sementara Yang Kena Dakwa ialah mereka yang menafikannya.⁸
- (ii) Pendakwa ialah seorang yang mendakwa sesuatu yang tersembunyi sementara orang yang didakwa ialah mereka yang mendakwa sesuatu yang zahir dan jelas.⁹
- (iii) Pendakwa ialah orang yang perkataannya menyalahi yang asal atau uruf manakala Yang Kena Dakwa ialah orang yang perkataannya seiring dengan uruf atau asal.¹⁰
- (iv) Pendakwa ialah mereka yang apabila meninggalkan dakwaannya itu begitu sahaja tidak boleh dipaksa membuat dakwaan manakala yang Kena Dakwa itu ialah mereka yang dipaksa menjawab dakwaan itu.¹¹
- (v) Pendakwa ialah seseorang yang menuntut dengan perkataannya bagi mendapatkan sesuatu yang berada di tangan orang lain, manakala yang didakwa adalah merek yang mengengkari dakwaan tersebut.¹² Dalam hal ini, para ulama menegaskan bahawa seorang pendakwa itu bukan sahaja boleh mengemukakan dakwaan bertujuan untuk menuntut hak tertentu untuk dirinya. Malah, seorang pendakwa juga, menurut para ulama, turut diharuskan mengemukakan dakwaan untuk menuntut agar dilaksanakan hak-hak Allah SWT sebagaimana dalam kes-kes hudud. Keadaan ini dinamakan oleh para ulama sebagai Da'wa al Hisbah.¹³

Para ulama Islam turut menjelaskan bahawa Al Mudda'a Bihi bererti semua hak yang dituntut oleh pendakwa dalam sesuatu pendakwaan tidak kira samada hak tersebut berkaitan dengan mal mahupun jenayah.¹⁴ Ibn Rushd menegaskan¹⁵ yang mana bermaksud:

Para ulama telah bersepakat bahawa seseorang qadhi mempunyai kuasa menjalankan hukuman ke atas semua hak. Sama ada hak Allah atau hak anak Adam, dan sesungguhnya seorang hakim itu adalah merupakan seorang wakil atau pengganti raja atau ketua negara bagi maksud tujuan ini.

Di sebalik kesepakatan para ulama Islam mengenai tanggungjawab besar seorang hakim untuk menjatuhkan hukuman dalam semua kes yang membabitkan hak Allah dan hak manusia tersirat satu kenyataan. Ianya ialah peranan penting yang dimainkan oleh pendakwa dalam membuat pendakwaan termasuk pendakwaan yang membabitkan hak-hak Allah sebagaimana dalam kes-kes jenayah hudud, qisas mahupun tazir. Pandangan Ibn Rushd ini juga ternyata dipersetujui oleh kesemua ulama lain seperti Al Faqih al Malaqi al Andalusi, Ibn Farhun dan Ibn Khaldun.¹⁶

Para ulama juga menjelaskan dari segi Al Dakwa atau lafaz pertuduhan, perlu dipastikan yang lafaz

tersebut membawa erti pendakwaan¹⁷ serta mempunyai asas yang kukuh dan sah.¹⁸ Sebagai contohnya, sekiranya sesuatu lafaz pertuduhan itu tidak mempunyai asas yang kukuh, ianya akan menjadi tidak sah atau batal pada asalnya disebabkan kerana ianya tidak membawa kepada sebarang hukuman yang sah. Ini bererti, lafaz pertuduhan itu adalah terbatal serta tidak boleh diteruskan.¹⁹ Dalam masa yang sama, perkara yang dipertuduhkan dalam lafaz pertuduhan itu juga mesti jelas. Ini kerana sekiranya lafaz tersebut majhul atau tidak jelas, maka ianya akan dianggap sebagai fasid atau rosak. Dalam hal ini, hakim tidak boleh mendengar pertuduhan yang fasid tetapi tidak pula boleh menolaknya begitu sahaja.²⁰ Sebaliknya, hakim boleh meminta agar lafaz pertuduhan tersebut dipinda serta diperbetulkan agar perbicaraan dapat diteruskan.²¹

Secara umumnya, kesemua peruntukan undang-undang berkaitan prosedur pendakwaan di bawah Akta Prosedur Jenayah Syariah (Wilayah Persekutuan) dan Akta Keterangan Mahkamah Syariah (Wilayah Persekutuan) 1997 adalah berasaskan kepada prinsip syariah mengenainya.

**PROSEDUR PENDAKWAAN JENAYAH SYARIAH:
PERUNTUKAN UNDANG-UNDANG DI BAWAH
AKTA PROSEDUR JENAYAH SYARIAH
(WILAYAH-WILAYAH PERSEKUTUAN) 1997
DAN AKTA KETERANGAN MAHKAMAH
SYARIAH (WILAYAH-WILAYAH
PERSEKUTUAN) 1997**

Setelah sesuatu siasatan oleh pegawai penguatkuasa agama itu selesai serta berjaya mengumpul keterangan yang cukup kukuh untuk mengaitkan tertuduh dengan pertuduhan, kertas siasatan hendaklah dimajukan kepada pendakwa syarie negeri. Ketua pendakwa syarie seterusnya akan meneliti kertas siasatan dari semua sudut sebelum memutuskan samada sesuatu pertuduhan dan pendakwaan akan dibuat ataupun sebaliknya.²² Sekiranya pendakwa syarie masih belum berpuashati dengan keterangan yang dikemukakan, beliau boleh mengarahkan pegawai penguatkuasa agama untuk meneruskan siasatan bagi mengumpul lagi keterangan-keterangan lain dalam usaha memperkukuhkan lagi keterangan yang sedia ada.²³ Tetapi sekiranya ketua pendakwa syarie berpuashati dengan kertas siasatan serta kukuhan keterangan yang dikumpulkan dalam siasatan, maka Ketua pendakwa syarie akan memulakan tugas-tugas melakukan pendakwaan ke atas tertuduh.²⁴

**MERANGKA PERTUDUHAN KE
ATAS TERTUDUH**

Sekiranya tertuduh ditangkap dan siasatan ke atasnya disempurnakan dalam tempoh 24 jam, tertuduh akan

dihadapkan ke mahkamah dalam tempoh 24 jam tersebut. Sungguhpun begitu, halnya boleh menjadi berbeza dalam situasi lain. Sebagai contoh, sekiranya siasatan ke atas tertuduh tidak dapat disempurnakan dalam tempoh 24 jam, tertuduh akan dibebaskan terlebih dahulu. Dalam hal ini, apabila siasatan lanjut selepas itu berjaya mengumpul keterangan yang kukuh terhadap tertuduh, barulah mahkamah akan mengeluarkan waran tangkap terhadap tertuduh agar beliau boleh dipertuduhkan di mahkamah. Tertuduh kemudiannya akan ditangkap semula serta di bawah ke mahkamah untuk didakwa.²⁵

Apabila tertuduh dibawa ke Mahkamah, pertuduhan akan dibacakan serta diterangkan kepada tertuduh mengikut bahasa yang difahaminya. Pertuduhan yang baik bukan sahaja mesti dirangka dalam bahasa yang terang, jelas lagi difahami tertuduh, tetapi juga perlu menyatakan dengan jelas jenis kesalahan yang dipertuduhkan, masa, tarikh serta tempat kejadian.²⁶ Setelah itu pengakuan tertuduh hendaklah direkodkan iaitu sama ada tertuduh mengaku salah atau minta dibicarakan.²⁷ Sekiranya tertuduh memilih untuk mengaku salah mahkamah hendaklah memastikan tertuduh memahami jenis dan akibat dari pengakuannya.²⁸ Jika timbul keadaan di mana tertuduh tidak mana-mana bahagian pertuduhan, mahkamah haruslah mengambil segala langkah yang perlu untuk memberi faham kepada tertuduh.²⁹ Mahkamah kemudiannya hendaklah merekodkan pengakuan bersalah tersebut.³⁰

Pihak Pendakwa selepas itu hendaklah mengemukakan fakta kes mengenai pertuduhan yang dikenakan terhadap tertuduh.³¹ Sekiranya fakta kes itu diakui benar oleh tertuduh maka barang-barang bukti yang lain seperti laporan polis, laporan bertulis kepada pegawai penguatkuasa, laporan perubatan, laporan kimia dan lain-lain akan dikemukakan sebagai barang bukti di mahkamah.³² Setelah mahkamah berpuashati wujudnya cukup keterangan untuk mensabitkan tertuduh, maka mahkamah hendaklah mensabitkan tertuduh dengan kesalahan yang dilakukannya.³³ Pada peringkat ini, mahkamah hendaklah memberi peluang kepada tertuduh bagi membuat rayuan untuk meringankan hukuman. Dalam pada itu, Pihak Pendakwa pulakan memohon kepada mahkamah agar tertuduh dijatuhkan satu hukuman yang berat yang bersesuaian dengan sifat kesalahan yang dilakukan olehnya. Bagi menyokong permohonan ini, Pihak Pendakwa hendaklah mengemukakan alasan-alasan yang kukuh. Dalam masa yang sama, jika tertuduh mempunyai rekod kesalahan yang lalu, maka rekod ini hendaklah dikemukakan oleh Pihak Pendakwa kepada mahkamah.³⁴ Setelah mempertimbangkan segala keterangan yang dikemukakan kepada mahkamah serta hujah daripada kedua-dua pihak, maka barulah mahkamah akan menjatuhkan hukuman terhadap tertuduh.³⁵

4

Walau bagaimanapun sekiranya tertuduh enggan mengaku salah maka mahkamah hendaklah menjalankan perbicaraan. Pihak pendakwa akan mengemukakan segala keterangan dalam usaha mensabitkan tertuduh dengan pertuduhan jenayah. Namun begitu sudah menjadi kebiasaan bagi mahkamah untuk menangguhkan perbicaraan dan memberikan satu tarikh perbicaraan lain kepada Pihak Pendakwa.³⁶ Penangguhan perbicaraan ini akan memberi masa kepada tertuduh untuk mendapatkan khidmat peguambela bagi membelanya dalam perbicaraan tersebut. Ini kerana seorang tertuduh berhak di sisi undang-undang untuk mendapat khidmat peguambela sekiranya dia memilih untuk berbuat demikian.³⁷ Dalam masa yang sama, penangguhan perbicaraan tersebut turut membolehkan Pihak Pendakwa bersedia untuk memanggil saksi-saksi mereka.³⁸

Dalam menentukan penangguhan perbicaraan itu, mahkamah akan membenarkan tertuduh diikat jamin.³⁹ Ini sebagai satu jaminan bahawa tertuduh akan hadir ke mahkamah semasa tarikh baru perbicaraan kelak.⁴⁰ Sebaik sahaja bon jaminan disempurnakan oleh penjamin, tertuduh hendaklah dibebaskan.⁴¹ Peruntukan mengenai jaminan ini adalah selari dengan seksyen 22(5)⁴² yang memperuntukkan:

Sekiranya mahkamah menangguhkan perbicaraan, maka tertuduh hendaklah ditahan dalam penjara atau jagaan polis di bawah waran penahanan kecuali sekiranya tertuduh dilepaskan dengan jaminan.

Dalam hal ini mahkamah hanya akan membebaskan tertuduh apabila penjamin menyempurnakan bon jaminan dalam bentuk bayaran wang. Ini dapat dilihat dalam kes *Pendakwa Syarie WP v Fadhil Che Din dan Siti Suriani Abdul Rahman*⁴³ yang mana Mahkamah Tinggi Syariah Wilayah Persekutuan telah membenarkan kedua-dua tertuduh dibebaskan dengan ikat jamin selepas pertuduhan dibacakan dan kes tersebut ditangguhkan ke suatu tarikh baru.⁴⁴ Sungguhpun begitu, walaupun perbicaraan ditangguhkan dan tertuduh dibebaskan dengan ikat jamin, tertuduh adalah terikat dengan jaminannya untuk hadir ke mahkamah pada tarikh perbicaraan baru nanti. Namun, tertuduh Siti Suriani Abdul Rahman yang telah diikat jamin telah gagal hadir ke mahkamah pada hari perbicaraan tanpa sebarang alasan yang munasabah. Mahkamah memutuskan wang jaminan hendaklah dirampas di bawah seksyen 199 Akta Prosedur Jenayah Syariah WP 1997 serta waran tangkap dikeluarkan untuk memaksa kehadiran tertuduh.⁴⁵ Ada di antara mahkamah syariah di beberapa negeri yang pernah membenarkan jaminan lisan ke atas tertuduh suatu ketika dahulu. Ini bererti pada mahkamah tidak mengenakan sebarang bayaran wang ke atas penjamin pada ketika itu.⁴⁶ Namun sejak prosedur mengenai jaminan dikemaskini, mahkamah tidak lagi menerima jaminan lisan sebegini. Kini hanya jaminan wang yang diterima.⁴⁷

Dalam mana-mana pendakwaan jenayah syariah, jika didapati bahawa terdapat lebih dari seorang tertuduh dituduh melakukan kesalahan jenayah yang sama, ataupun lebih dari seorang tertuduh dituduh melakukan kesalahan-kesalahan yang berbeza tetapi dalam transaksi yang sama, ataupun seorang tertuduh dituduh melakukan kesalahan manakala tertuduh yang lain dituduh melakukan pensubahatan ataupun percubaan melakukan kesalahan yang sama, pendakwa syarie boleh membuat pertuduhan serta meneruskan perbicaraan secara bersama ataupun berasingan sebagaimana yang diputuskan oleh mahkamah sesuai.⁴⁸

PENGEMUKAAN SAPINA UNTUK MEMASTIKAN KEHADIRAN PARA SAKSI KE MAHKAMAH

Setelah tarikh perbicaraan ditetapkan Pihak Pendakwa hendaklah memanggil kesemua saksi-saksi yang terlibat dalam siasatan pegawai penguatkuasa agama⁴⁹ khususnya mereka yang dirakam percakapannya di bawah seksyen 59 Akta Prosedur Jenayah Syariah WP 1997.⁵⁰ Bagi kes yang melibatkan saksi-saksi pakar di bawah seksyen 33 Akta Keterangan Mahkamah Syariah WP 1997, para saksi pakar yang mengeluarkan laporan pakar⁵¹ bagi pemeriksaan yang dijalankannya berkaitan dengan kes yang hendak dibicarakan itu juga mesti turut disapina. Di masa lalu, pendakwa syarie akan memohon kepada mahkamah untuk mengeluarkan sapina kepada para saksi secara lisan. Namun, ada di antara mahkamah syariah yang kini mengkehendaki pendakwa syarie untuk mengemukakan permohonan untuk mensapina saksi secara bertulis. Hanya setelah sapina dikeluarkan oleh mahkamah, barulah sapina tersebut diserahkan kepada saksi.⁵² Ini bagi memastikan bahawa mereka akan hadir ke mahkamah pada tarikh dan masa yang ditetapkan.⁵³

Seseorang saksi yang hendak disapina tidak boleh melarikan diri bagi mengelakkan daripada disampaikan sapina bagi tujuan perbicaraan.⁵⁴ Perbuatan mengelakkan diri daripada diserahkan sapina merupakan satu kesalahan dan boleh dihukum dengan hukuman penjara tidak melebihi 7 hari sehinggalah saksi itu bersetuju untuk memberikan keterangan.⁵⁵ Sekiranya seseorang saksi telah menerima sapina untuk hadir ke Mahkamah tetapi tanpa sebab-sebab yang munasabah dan dibenarkan telah gagal menghadirkan diri bagi tujuan perbicaraan pada masa dan tarikh yang ditetapkan, ianya merupakan satu kesalahan dan waran tangkap boleh dikeluarkan bagi memaksa kehadirannya ke mahkamah.⁵⁶

PENGEMUKAAN KETERANGAN DALAM PERBICARAAN OLEH PIHAK PENDAKWA SYARIE

Apabila tiba tarikh perbicaraan jenayah syariah tersebut, pihak pendakwa hendaklah mengemukakan segala bukti dan keterangan dalam usaha membuktikan tertuduh telah melakukan kesalahan sebagaimana yang dipertuduhkan. Ada beberapa kategori dan jenis keterangan yang boleh dikemukakan:

(a) Saksi Bayyinah ataupun Syahadah

Bagi memulakan pendakwaan, Pihak Pendakwa akan memanggil saksi-saksinya mengikut susunan yang telah dirancang dan yang difikirkan perlu. Semua saksi adalah kompeten untuk memberi keterangan lisan dalam sesuatu perbicaraan samada keterangan lisan itu kelak dinilai sebagai keterangan syahadah mahupun bayyinah.⁵⁷ Hanya jika mahkamah berpendapat saksi tersebut tidak boleh memahami soalan yang dikemukakan kepada mereka atau tidak dapat memberikan jawapan yang rasional kepada soalan disebabkan kerana usia yang terlalu muda, usia yang terlalu tua, mahupun kerana penyakit samada penyakit tubuh atau otak dan lain-lain lagi mahkamah tidak akan memanggil saksi-saksi yang tidak kompeten sedemikian.⁵⁸ Pihak Pendakwa tidak diwajibkan untuk memanggil semua saksi yang disapinakan untuk memberi keterangan di mahkamah. Ini kerana undang-undang tidak memperuntukkan jumlah bilangan yang tertentu bagi membuktikan sesuatu kes yang didakwa.⁵⁹ Oleh kerana itu Pihak Pendakwa hendaklah memutuskan saksi-saksi yang ingin dipanggil bagi membuktikan dakwaan manakala saksi-saksi yang tidak dipanggil hendaklah ditawarkan kepada tertuduh pada akhir kes pendakwaan.⁶⁰ Pihak Pendakwa hendaklah berhati-hati sewaktu memanggil saksi dan juga pada masa memaklumkan kepada mahkamah bahawa kes pendakwaan telah ditutup. Tentukan saksi-saksi penting telah dipanggil dan sekiranya Pihak Pendakwa tidak ingin lagi memanggil mana-mana saksi, Pihak Pendakwa hendaklah memaklumkan kepada mahkamah mengenai kewujudan saksi tersebut serta menawarkan saksi itu kepada pihak tertuduh.⁶¹

Semua fakta keterangan mengenai sesuatu kes yang didakwa itu bolehlah dibuktikan melalui keterangan lisan para saksi.⁶² Keterangan lisan, yang hendak diberikan oleh saksi-saksi, samada sebagai syahadah mahupun bayyinah, hendaklah diberi secara langsung berkaitan dengan perkara berikut:

- (i) Jika keterangan itu adalah mengenai fakta yang boleh dilihat maka keterangan itu hendaklah dari seorang saksi yang menyatakan dia telah melihat fakta itu.⁶³

- (ii) Jika keterangan itu adalah mengenai sesuatu fakta yang boleh didengar, maka keterangan itu hendaklah datang dari seorang saksi yang mengatakan yang dia telah mendengar fakta itu.⁶⁴

- (iii) Jika keterangan itu adalah mengenai sesuatu fakta yang boleh dianggap melalui sesuatu deria maka keterangan itu mestilah datang dari seorang saksi yang mengatakan yang ia telah menganggapnya melalui deria.⁶⁵ Sebagai contohnya jika seseorang itu telah merasakan sesuatu dengan lidahnya dan mengatakan bahawa benda itu masin atau masam atau manis, maka ia hendaklah menyatakan sedemikian dalam keterangan di Mahkamah.

- (iv) Jika keterangan lisan itu adalah mengenai sesuatu pendapat atau alasan-alasan yang padanya pendapat itu berasaskan maka ia mestilah keterangan orang yang berpegang pada pendapat itu atas alasan-alasan tersebut.⁶⁶

Sesuatu keterangan lisan yang diberikan oleh seorang saksi boleh dinilai sebagai syahadah sekiranya saksi tersebut memenuhi syarat-syarat tertentu iaitu lelaki, aqil baligh, berakal, adil, mempunyai ingatan yang kuat, tiada tomah serta mencukupi dari segi bilangan saksi yang ditetapkan. Saksi tersebut juga mestilah berupaya memberikan keterangannya berdasarkan pensaksiannya secara terang, nyata lagi jelas akan perlakuan jenayah yang dilakukan oleh tertuduh sebagaimana yang dipertuduhkan dalam pertuduhan.⁶⁷ Sebaliknya, sesuatu keterangan lisan yang diberikan oleh saksi boleh dinilai sebagai bayyinah sekiranya saksi tersebut tidak memenuhi mana-mana syarat sah syahadah di atas.⁶⁸ Sebagai contoh, sekiranya seorang saksi itu memberikan keterangan lisan tetapi keterangan lisan tersebut adalah berdasarkan apa yang telah disaksikannya secara kurang jelas. Ketidajelasan pensaksiannya adalah disebabkan kerana saksi hanya menyaksikan sebelum atau selepas kejadian itu dilakukan, ataupun gagal melihat kejadian dengan jelas. Maka keterangan lisan saksi tersebut hanya berupaya untuk dinilai di tahap bayyinah sahaja memandangkan syarat, melihat kejadian yang menjadi salah satu syarat penting syahadah telah tidak dipenuhi.⁶⁹ Dalam keadaan ini, walaupun keterangan lisan yang diberikan itu adalah dalam bentuk bayyinah, ianya masih tetap berpotensi untuk diterima sebagai keterangan yang kuat sekiranya ianya menyokong keterangan-keterangan lain.⁷⁰ Malah, ianya turut boleh dinilai sebagai qarinah yang kuat sekiranya keterangan lisan tersebut adalah berkaitan dengan mana-mana bentuk fakta yang dinyatakan dari seksyen 5 hingga seksyen 16 Akta Keterangan Mahkamah Syariah WP 1997.⁷¹

Dalam pada itu, saksi-saksi lain seperti saksi bukan muslim, saksi kanak-kanak yang belum baligh serta saksi-saksi yang berprasangka kesemuanya boleh

memberikan keterangan lisan di tahap bayyinah.⁷² Seorang saksi yang tidak boleh memberi keterangan secara oral iaitu saksi bisu bolehlah memberikan keterangan dengan cara lain yang mudah dan senang difahami seperti dengan tulisan atau isyarat. Walau bagaimanapun keterangan yang diberi secara tulisan atau isyarat hanya boleh diterima di tahap bayyinah sahaja⁷³ dan hendaklah dibuat dalam mahkamah terbuka sewaktu perbicaraan dijalankan.⁷⁴ Walaupun sesuatu keterangan itu diberikan secara tulisan ataupun isyarat ianya tetap dianggap sebagai keterangan lisan. Walaupun seseorang saksi itu bisu tetapi ia merupakan seorang saksi yang kompeten untuk memberi keterangan selagi ia dapat memahami semua bentuk soalan yang diajukan kepadanya dan memberi jawapan kepada soalan-soalan yang dikemukakan.

(b) Iqar

Satu lagi bentuk keterangan yang boleh dikemukakan oleh pendakwa ialah keterangan dalam bentuk iqar atau pengakuan. Secara umum, iqar bererti pengakuan yang dibuat oleh tertuduh tidak kira samada pengakuan itu dalam bentuk pengakuan salah yang mensabitkan tertuduh ataupun pengakuan sahaja yang tidak akan mensabitkan.⁷⁵ Menurut AKMSWP 1997, terdapat dua jenis iqar⁷⁶ iaitu:

- (i) Seksyen 17(1)-Iqar yang dibuat oleh tertuduh samada secara bertulis, lisan mahupun isyarat, yang menyatakan bahawa dia mempunyai obligasi ataupun tanggungan terhadap seseorang itu mengenai sesuatu hak.
- (ii) Seksyen 17(3)-Iqar berhubung sesuatu fakta persoalan atau fakta isu yang dianggap sebagai qarinah.

Penggunaan istilah iqar di bawah seksyen 17(1) dan seksyen 17(3) di atas agak kabur dan telah mengundang pelbagai interpretasi di kalangan pegawai pendakwa syarie. Ada di antara para pegawai pendakwa syarie yang menginterpretasikan seksyen 17(1) sebagai iqar sorih dalam bentuk pengakuan salah dan seksyen 17(3) sebagai iqar kinayah dalam bentuk pengakuan. Iqar di bawah seksyen 17(1) boleh mensabitkan tertuduh tanpa perlu kepada keterangan sokongan lain. Iqar di bawah seksyen 17(3) pula tidak boleh mensabitkan tertuduh. Ianya hanya menjadi keterangan berbentuk qarinah yang boleh dipertimbangkan sekiranya disokong oleh keterangan-keterangan lain.⁷⁷ Golongan kedua pula berupaya mentafsirkan iqar sorih sebagai pengakuan salah dan iqar kinayah sebagai pengakuan. Walau bagaimanapun, mereka mengaitkan kedua-dua jenis iqar tadi dengan seksyen 17(1) dan seksyen 17(3) dengan cara yang tersendiri. Mereka beranggapan seksyen 17(1) adalah iqar yang dilakukan oleh tertuduh

sendiri dan ianya terbahagi kepada dua jenis: pengakuan salah dan pengakuan. Dalam masa yang sama, mereka beranggapan seksyen 17(3) adalah iqar yang dibuat oleh wakil tertuduh dan ianya tiada kena mengena dengan pengakuan salah mahupun pengakuan.⁷⁸ Malah terdapat pula golongan ketiga yang memberi jawapan yang kurang jelas samada berkaitan dengan seksyen 17(1) dan seksyen 17(3), iqar sorih dan iqar kinayah mahupun pengakuan salah dan pengakuan.⁷⁹

(c) Qarinah

Apa-apa bentuk keterangan lain yang dikemukakan serta membantu untuk menunjukkan samada sesuatu fakta itu wujud ataupun sebaliknya adalah dianggap qarinah.⁸⁰ Keterangan-keterangan ini sebenarnya boleh diambil daripada keadaan sekeliling sesuatu kes seperti keterangan-keterangan dalam bentuk barang kes ataupun saksi-saksi yang memberikan keterangan lisan di tahap bayyinah mengenai sesuatu fakta isu mahupun fakta persoalan kepada pertuduhan dan perbicaraan boleh dikemukakan.⁸¹ Keterangan qarinah, sekiranya diputuskan oleh mahkamah sebagai kuat, boleh diterima oleh mahkamah sebagai keterangan yang mensabitkan tertuduh dengan syarat qarinah itu saling kukuh mengukuhkan keterangan lain.⁸²

Walaupun bagaimanapun, ternyata tiada suatu peruntukan undang-undangpun di bawah akta yang mendefinisikan qarinah secara konklusif. Ini telah mengakibatkan pemahaman yang berbeza-beza di kalangan pegawai pendakwa syarie. Ada di kalangan para pegawai pendakwa syarie yang menafsirkan qarinah dalam pengertian yang sangat luas. Golongan ini berpendapat qarinah meliputi segala bentuk keterangan selain dari Syahadah dan Iqar yang mensabitkan. Ini termasuklah berbagai jenis bayyinah seperti keterangan lisan saksi yang berada pada tahap bayyinah, keterangan dokumen atau al kitabah, keterangan pakar atau ra'yu al khabir serta bayyinah-bayyinah lain.⁸³ Dalam masa yang sama, ada pula di antara para pegawai pendakwa syarie yang menginterpretasikan Qarinah dalam bentuk yang sempit. Golongan ini berpandangan qarinah hanya merujuk kepada keterangan barang kes di tempat kejadian.⁸⁴

Dalam satu isu lain, ternyata tiada sebarang peruntukan undang-undang yang memberi indikasi bagaimana kebolehterimaan serta kekuatan keterangan qarinah itu diukur serta dinilai mahkamah. Ini sekali lagi mengakibatkan para pegawai pendakwa berbeza pandangan dalam isu ini. Ada di kalangan mereka yang berpendapat kebolehterimaannya dilihat pada Qarinah secara berasingan dari keterangan-keterangan lain.⁸⁵ Dalam pada itu, ada juga yang berpendapat kebolehterimaannya dilihat dari aspek yang lebih luas; iaitu samada sesuatu Qarinah menyokong keterangan lain atau sebaliknya. Golongan ini berpandangan sekiranya sesuatu qarinah itu saling menyokong serta

saling mengukuhkan keterangan lain, maka ia adalah qarinah yang kuat dan begitulah sebaliknya.⁸⁶

(d) Pengemukakan keterangan-keterangan lain sebagai qarinah

Terdapat beberapa lagi jenis keterangan yang boleh dikemukakan oleh pendakwa yang berupaya dinilai di tahap qarinah yang menyokong fakta pertuduhan. Antara keterangan tersebut ialah keterangan pakar⁸⁷ dan keterangan dokumen⁸⁸ yang semuanya turut memainkan peranan dalam membantu mengukuhkan serta menyokong fakta dan keterangan lain.⁸⁹

PENGEMUKAAN SAKSI DALAM PERBICARAAN

Dalam pihak pendakwa mengemukakan para saksi untuk memberikan keterangan lisan bagi menyokong kes pendakwaan, saksi yang dikemukakan boleh memberi keterangan lisan di tahap syahadah, bayyinah mahupun qarinah. Dalam prosiding perbicaraan pihak Pendakwa hendaklah memanggil saksi-saksi yang untuk memberi keterangan. Saksi yang dipanggil ini akan mengangkat sumpah untuk memberi keterangan dengan benar tentang fakta-fakta relevan yang diketahuinya bagi sesuatu kes yang dibicarakan.⁹⁰ Tatacara bagaimana saksi-saksi dikemukakan dan diperiksa hendaklah mengikut undang-undang dan amalan yang ada pada masa itu berhubung dengan tatacara mal dan jenayah.⁹¹ Secara keseluruhannya, pihak pendakwa haruslah memastikan bahawa hanya saksi yang relevan dengan fakta pendakwaan serta mengetahui fakta kes sahaja yang akan dipanggil untuk memberi keterangan lisan di mahkamah.⁹² Para saksi itu pula haruslah disusun serta dipanggil memberikan keterangan masing-masing mengikut susunan keutamaan saksi. Susunan keutamaan saksi ini pula dinilai berdasarkan elemen-elemen pendakwaan serta fakta kes yang hendak dibuktikan.⁹³

Seseorang saksi hendaklah memberi keterangan dalam pemeriksaan utama di mana Pihak Pendakwa akan menyoalnya mengenai fakta-fakta yang diketahui. Kemudiannya saksi itu akan diperiksa balas oleh pihak tertuduh dan seterusnya akan diperiksa semula oleh pihak pendakwa atau pihak yang memanggil saksi tersebut jika ada kewajaran untuk berbuat demikian.⁹⁴ Di sepanjang proses ini, adalah menjadi tanggungjawab pihak pendakwa untuk mengemukakan kepada para saksi pendakwa soalan-soalan yang ringkas, tepat serta terarah kepada elemen-elemen jenayah yang hendak dibuktikan dalam pendakwaannya. Pihak pendakwa juga harus memastikan agar para saksi akan sentiasa memberikan jawapan-jawapan yang konsisten serta tidak bercanggah antara satu sama lain.⁹⁵

Pemeriksaan utama dan pemeriksaan balas hendaklah berhubung dengan fakta yang relevan

dengan perbicaraan itu sahaja. Walau bagaimanapun dalam pemeriksaan balas pertanyaan tidak dihadkan kepada fakta-fakta yang telah diberikan dalam keterangan sewaktu pemeriksaan utama dijalankan. Saksi boleh ditanya apa sahaja soalan selagi ianya didapati relevan dengan kes yang dibicarakan.⁹⁶ Tujuan pemeriksaan balas hanyalah satu: iaitu untuk membantu menegakkan keadilan dengan menzahirkan kebenaran kepada mahkamah. Fungsi pemeriksaan balas adalah untuk menolak atau mengurangkan bahaya tercapainya kesimpulan yang salah. Malah, proses pemeriksaan balas adalah tidak syak lagi merupakan jentera terbaik yang pernah dihasilkan untuk mengetahui / membongkar kebenaran sesuatu fakta atau keadaan. Kuasa-kuasa yang ada pada pihak yang membuat pemeriksaan balas adalah:⁹⁷

- (i) Untuk bertanyakan soalan-soalan;⁹⁸
- (ii) Untuk mencabar saksi yang telah membuat pernyataan yang lalu yang tidak konsisten;⁹⁹
- (iii) Untuk menguji ketepatan, kebenaran dan kredibiliti seorang saksi;¹⁰⁰ dan
- (iv) Untuk menggugat kredibiliti seorang saksi dengan merosakkan wataknya.¹⁰¹

Manakala pemeriksaan semula hendaklah tertumpu kepada perkara-perkara yang disebut dalam pemeriksaan balas sahaja. Ini bermakna perkara-perkara baru tidak boleh disoal sewaktu pemeriksaan semula dijalankan.¹⁰² Sekiranya pihak tertuduh tidak menyoal balas seorang saksi maka Pihak Pendakwa tidak boleh membuat pemeriksaan semula ke atas saksi tersebut.¹⁰³ Walau bagaimanapun sekiranya terdapat isu baru yang perlu untuk ditanyakan kepada saksi selepas pemeriksaan balas, permohonan hendaklah dibuat kepada mahkamah dan mahkamah akan membenarkan Pihak Pendakwa berbuat demikian sekiranya terdapat kewajaran atas prinsip keadilan. Pihak tertuduh juga dalam hal ini berhak membuat soal balas di atas isu-isu baru yang dikemukakan oleh pendakwa.¹⁰⁴

Sekiranya seseorang saksi yang telah selesai memberikan keterangan dan pihak-pihak yang terlibat bercadang untuk memanggil semula saksi ini, maka pihak-pihak terbabit boleh berbuat demikian dengan kebenaran dari mahkamah.¹⁰⁵ Mahkamah hendaklah menggunakan budi bicara kehakimannya samada hendak menolak atau membenarkan seseorang saksi dipanggil semula atas prinsip keadilan.¹⁰⁶

(a) Soalan-soalan yang Tidak Boleh Dikemukakan Kepada Saksi Dalam Perbicaraan

Pada dasarnya seseorang saksi yang dipanggil memberi keterangan di mahkamah hendaklah menjawab semua soalan yang ditujukan kepadanya dalam sesuatu perbicaraan itu selagi ianya relevan.¹⁰⁷ Walau bagaimanapun tidak semua soalan yang

boleh ditanya kepada saksi oleh pihak pendakwa atau tertuduh. Ini kerana ianya bergantung kepada sekatan-sekatan tertentu sebagaimana berikut:

(i) Soalan Memimpin

Soalan memimpin tidak boleh ditanya kepada saksi jika dibantah oleh pihak lawan sewaktu dalam pemeriksaan utama atau pemeriksaan semula.¹⁰⁸ Sungguhpun begitu soalan memimpin boleh ditanya tentang perkara-perkara berikut:

- (a) Mengenai perkara pengenalan;¹⁰⁹
- (b) Mengenai perkara yang tidak dipertikaikan;¹¹⁰
- (c) Mengenai perkara yang pada pendapat mahkamah terbukti dengan secukupnya;¹¹¹
- (d) Soalan memimpin boleh ditanya dalam pemeriksaan balas.¹¹²

(ii) Soalan Lucah dan Skandal

Mahkamah boleh melarang apa-apa soalan yang dikemukakan oleh Pihak Pendakwa atau tertuduh yang didapati bersifat lucah atau skandal walaupun soalan-soalan yang dikemukakan itu ada hubungan dengan soalan-soalan yang ada di hadapan mahkamah. Sungguhpun begitu, jika sesuatu soalan atau pertanyaan itu adalah berkaitan dengan fakta isu atau berkaitan dengan perkara yang perlu diketahui untuk menentukan samada fakta isu itu ada ataupun tidak maka soalan atau pertanyaan tersebut boleh dibenarkan walaupun ianya mungkin bersifat lucah atau skandal.¹¹³ Sebagai contohnya dalam sesuatu perbicaraan kes persetubuhan haram, percubaan melakukan persetubuhan haram serta berkelakuan sumbang di tempat awam, ada terdapat soalan-soalan yang lucah bagi mengetahui bagaimana sesuatu kejadian itu berlaku. Dalam situasi ini pertanyaan tersebut adalah dibenarkan oleh mahkamah.¹¹⁴

(iii) Soalan yang Menghina Atau Menggusarkan Saksi

Sekiranya soalan-soalan yang ditanya kepada saksi itu adalah pada hemat mahkamah bertujuan untuk menghina atau menggusarkan seorang saksi atau boleh menyinggung perasaan saksi, mahkamah hendaklah melarang soalan tersebut daripada dikemukakan walaupun ianya berhubung dengan soalan yang wajar.¹¹⁵

PENENTUAN BEBAN PEMBUKTIAN DALAM PENDAKWAAN SERTA PERBICARAAN

Di sepanjang prosedur pertuduhan serta perbicaraan ke atas tertuduh, hakim perbicaraan akan menentukan

dua isu penting yang membabitkan beban pembuktian berdasarkan prinsip-prinsip jenayah syariah iaitu:

- (i) Ke atas siapakah beban pembuktian itu terletak di sepanjang pendakwaan serta perbicaraan ke atas tertuduh; dan
- (ii) Apakah tahap pembuktian yang diperlukan dalam pendakwaan serta perbicaraan seperti itu.

Dalam isu siapakah yang memikul beban pembuktian, peruntukan undang-undang di bawah AKMSWP 1997 dengan secara umum telah menentukan bahawa pihak pendakwa yang memikul beban pembuktian manakala pihak tertuduh memikul beban untuk bersumpah atau menafikan pertuduhan. Peruntukan undang-undang juga memperuntukkan bahawa beban pembuktian terletak ke atas pihak yang menghujahkan sesuatu fakta semasa perbicaraan berlangsung.¹¹⁶

Kedua-dua peruntukan undang-undang diatas adalah terlalu umum sehingga kedua-duanya tidak menyatakan siapakah yang memikul beban pembuktian kes dan beban pembuktian fakta dan keterangan.¹¹⁷ Sedangkan, adalah menjadi tugas hakim untuk mengamati serta memastikan bahawa kedua-dua beban kes serta beban fakta dan keterangan dipikul serta dilaksanakan oleh pihak-pihak terbabit di sepanjang pertuduhan dan perbicaraan jenayah.¹¹⁸ Dalam pada itu, hanya seorang penulis buku iaitu Abdul Rahman Mustafa, dalam bukunya yang bertajuk Prinsip Undang-undang Keterangan Islam yang ada menjelaskan hal ini. Menurut beliau, beban pembuktian kes adalah dipikul oleh pihak pendakwa dari awal pendakwaan hingga ke akhir perbicaraan jenayah tersebut.¹¹⁹ Beban pembuktian kes ini akan kekal dipikul oleh pihak pendakwa serta tidak akan berpindah kepada tertuduh di sepanjang perbicaraan jenayah tersebut.¹²⁰ Dalam menghuraikan isu beban pembuktian fakta dan keterangan, beliau menjelaskan beban tersebut pada awalnya akan dipikul oleh pihak pendakwa di awal pendakwaan. Sungguhpun begitu, menurut beliau beban ini akan berpindah kepada tertuduh setiap kali tertuduh menafikan fakta dalam pertuduhan sambil mengemukakan keterangan yang cuba menyangkal pertuduhan semasa perbicaraan jenayah itu berlangsung.¹²¹ Seperkara yang harus diperhatikan di sini ialah, pandangan yang diberikan oleh Abdul Rahman Mustafa di atas bukanlah merupakan suatu pandangan yang konklusif. Ini kerana isu beban pembuktian tidak pernah diperbahaskan sedemikian rupa oleh para ulama' Islam dalam buku-buku mereka.¹²²

Keadaan ini seterusnya menyebabkan terdapat fahaman yang bercelaru mengenai hal ini. Ada di kalangan pegawai pendakwa syarie yang beranggapan beban pembuktian kes serta beban pembuktian fakta dan keterangan adalah dipikul oleh pihak terbabit sebagaimana yang telah diuraikan oleh penulis di atas.¹²³ Manakala tidak kurang pula yang gagal membezakan

antara kedua jenis beban pembuktian di atas sehingga menyebabkan mereka memberikan pandangan yang bercelaru mengenai siapakah yang memikul beban tersebut sebenarnya.¹²⁴

Dalam isu tahap pembuktian, terdapat dua jenis tahap pembuktian yang sering difokuskan oleh mahkamah dalam sesuatu perbicaraan jenayah; tahap pembuktian yang perlu dibuktikan oleh pihak pendakwa di akhir kes pendakwaan (iaitu bagi menentukan sama ada tertuduh akan dipanggil untuk membela diri atau sebaliknya) dan tahap pembuktian yang perlu dibuktikan oleh pihak pendakwa di akhir kes pembelaan (iaitu bagi menentukan sama ada tertuduh disabitkan atas kesalahan jenayah atau sebaliknya). Ternyata, kedua-dua akta iaitu Akta Prosedur Jenayah Syariah (Wilayah-Wilayah Persekutuan) 1997 dan Akta Keterangan Mahkamah-Mahkamah Syariah (Wilayah-Wilayah Persekutuan) 1997, tidak mempunyai peruntukan undang-undang yang jelas yang menyatakan apa-apa mengenai tahap pembuktian yang perlu dibuktikan oleh pihak pendakwa samada di akhir kes pendakwaan mahupun di akhir kes pembelaan.¹²⁵ Satu-satunya petunjuk umum yang dijadikan landasan bagi menjelaskan kedua-dua jenis tahap pembuktian tersebut ialah peruntukan-peruntukan undang-undang di bawah seksyen 130 Akta Keterangan Mahkamah-Mahkamah Syariah (Wilayah-Wilayah Persekutuan) 1997 dan seksyen 230 Akta Prosedur Jenayah Syariah (Wilayah-Wilayah Persekutuan) 1997. Kedua-dua peruntukan undang-undang di atas menyebut hukum syarak ataupun prinsip syariah akan menjadi rujukan muktamad bagi kedua-dua akta itu dan sekiranya wujud lacuna dalam peruntukan-peruntukan undang-undang dalam kedua-dua akta tersebut, maka hukum syarak atau prinsip syariah berkenaan akan terpakai.¹²⁶

Mengenai persoalan tahap pembuktian yang perlu dibuktikan oleh pihak pendakwa di akhir kes pendakwaan (iaitu sebelum mahkamah menentukan sama ada tertuduh akan dipanggil untuk membela diri atau sebaliknya), ternyata tidak terdapat sebarang peruntukan undang-undang mengenainya dalam kedua-dua akta. Seksyen 96 (f) APJSWP 1997 hanya menyatakan sekiranya mahkamah, selepas mendengar hujah dan keterangan yang dikemukakan oleh pihak pendakwa, mendapati bahawa tiada kes terhadap tertuduh, mahkamah akan merekodkan perintah pembebasan.¹²⁷ Ternyata seksyen 96 (f) di atas tidak menyatakan apa-apa mengenai tahap pembuktian yang harus dibuktikan oleh pihak pendakwa pada akhir kes pendakwaannya. Dalam masa yang sama, tiada prinsip jenayah syariah mengenai perkara ini memandangkan tahap pembuktian tersebut tidak pernah dibincangkan oleh para ulama terdahulu.

Kekaburan peruntukan undang-undang ini telah mengakibatkan para pegawai pendakwa syarie berpegang kepada penafsiran yang berbeza dalam hal ini.¹²⁸ Ada yang beranggapan yang di akhir kes pendakwaan, pihak pendakwa perlu membuktikan suatu tahap prima

facie. Ini berpandukan kepada beberapa penghakiman mahkamah syariah di negara ini yang memutuskan tahap pembuktian yang perlu dibuktikan oleh pihak pendakwa di akhir kes pendakwaan ialah tahap prima facie. Prima facie bererti suatu bukti yang pada tahap kebarangkalian yang tinggi. Ini bererti pendakwa harus mengemukakan suatu keterangan yang kukuh sehingga menimbulkan kepercayaan di pihak mahkamah bahawa berkemungkinan besar tertuduh telah melakukan perlakuan jenayah yang dipertuduhkan. Ini bermakna, apabila kes pendakwaan berakhir, mahkamah akan mempertimbangkan samada Pihak Pendakwa telah berjaya mewujudkan satu kes prima facie terhadap tertuduh atau tidak.¹²⁹ Jika mahkamah mendapati pendakwa gagal mewujudkan satu kes prima facie terhadap tertuduh, maka tertuduh tidak perlu membela diri dan mahkamah akan merekodkan satu perintah pembebasan.¹³⁰ Jika mahkamah sebaliknya mendapati pendakwa telah berjaya membuktikan satu kes prima facie terhadap tertuduh, maka mahkamah akan memanggil tertuduh untuk membuat pembelaan diri.¹³¹ Penghakiman mahkamah sedemikian dapat dilihat dalam kes *Pendakwa Syarie Kelantan v Mohd Sabu dan Norma*.¹³² Dalam pada itu, ada juga di kalangan pegawai pendakwa syarie yang beranggapan pihak pendakwa harus membuktikan kesnya di tahap yakin pada akhir kes pendakwaan.¹³³

Sekiranya mahkamah mendapati pihak pendakwa telah berjaya membuktikan kesnya di akhir pendakwaan, maka tertuduh akan membuat pembelaan.¹³⁴ Tertuduh, pada kebiasaannya melalui peguambelanya, akan mengemukakan segala keterangan seperti saksi-saksi di pihaknya,¹³⁵ serta boleh juga dalam masa yang sama memanggil semula saksi-saksi di pihak pendakwa untuk tujuan soalan balas.¹³⁶ Tujuan utama tertuduh mengemukakan hujah dan keterangan di pihaknya ialah untuk mewujudkan keraguan pada kes pendakwaan.¹³⁷

Menyentuh mengenai tahap pembuktian yang perlu dibuktikan oleh pendakwa di akhir kes pembelaan (iaitu bagi menentukan sama ada tertuduh akan disabitkan atas kesalahan jenayah atau tidak), ternyata tidak terdapat sebarang peruntukan undang-undang mengenainya langsung dalam kedua-dua akta. Sungguhpun begitu, terdapat prinsip jenayah syariah yang jelas mengenainya yang telah diputuskan oleh para ulama terdahulu. Dengan itu, berdasarkan peruntukan umum di bawah seksyen 130 Akta Keterangan Mahkamah-Mahkamah Syariah (Wilayah-Wilayah Persekutuan) 1997 dan seksyen 230 Akta Prosedur Jenayah Syariah (Wilayah-Wilayah Persekutuan) 1997, kebanyakan mahkamah syariah telah menggunakan prinsip syariah terdahulu dalam menafsirkan tahap pembuktian di atas. Maka berdasarkan prinsip syariah ini, telah diputuskan bahawa tahap pembuktian yang perlu dibuktikan oleh pihak pendakwa di akhir kes pembelaan dalam menentukan samada tertuduh akan disabitkan atas mana-mana pertuduhan jenayah adalah tahap yakin. Ini bererti

pendakwa harus membuktikan kes pendakwaannya di akhir perbicaraan jenayah tersebut pada tahap yakin, iaitu tanpa sebarang keraguan.¹³⁸ Dengan itu, adalah menjadi tugas seorang hakim untuk memastikan sama ada pendakwa berjaya untuk membuktikan kes pendakwaannya di akhir perbicaraan di tahap yakin atau tidak.

Dalam masa yang sama, hakim juga harus memberikan peluang serta ruang yang adil kepada tertuduh untuk menimbulkan keraguan terhadap pertuduhan serta bukti dan keterangan yang dibawa oleh pendakwa. Ini kerana sekiranya tertuduh berjaya menimbulkan keraguan terhadap kes pendakwaan, ini juga bererti bahawa pendakwa telah gagal membuktikan kesnya di tahap yakin, sebagaimana yang dituntut oleh Syarak yang mana boleh mengakibatkan tertuduh dibebaskan daripada pertuduhan asal.¹³⁹ Sungguhpun begitu, harus diperhatikan bahawa tiada sebarang peruntukan undang-undang yang menyatakan dengan jelas mengenai tahap pembuktian yang harus dibuktikan oleh pihak peguambela tertuduh dalam menafikan kes pendakwaan.

Ketiadaan sebarang peruntukan tersebut telah mengakibatkan wujud kefahaman yang berbeza di kalangan pegawai pendakwa syarie dalam isu ini. Dalam isu tahap pembuktian kes di pihak tertuduh di sepanjang perbicaraan, ada yang berpandangan tahap pembuktian kes di pihak tertuduh adalah pada tahap yakin atau *zan al ghalib*.¹⁴⁰ Sebahagian yang lain mengatakan tahap pembuktian kes di pihak tertuduh adalah syak atau waham, iaitu dengan menimbulkan keraguan pada kes pendakwaan.¹⁴¹

PENGHUJAHAN DI PERINGKAT PENDAKWAAN DAN DI PERINGKAT AKHIR PERBICARAAN

Secara keseluruhannya, terdapat dua peringkat penggulangan hujah dalam sesuatu perbicaraan jenayah. Penggulangan pertama adalah penggulangan hujah di akhir kes pendakwaan iaitu bagi menentukan samada tertuduh akan dipanggil untuk membela diri atau sebaliknya. Penggulangan kedua pula adalah penggulangan hujah di akhir kes pembelaan iaitu bagi menentukan samada tertuduh dapat disabitkan atas kesalahan jenayah ataupun sebaliknya.¹⁴²

Senario penggulangan hujah di akhir kes pendakwaan adalah seperti berikut. Setelah Pihak Pendakwa memanggil kesemua saksi-saksi bagi membuktikan kesnya Pihak Pendakwa akan memutuskan serta menawarkan saksi yang tidak dipanggil kepada tertuduh. Selepas itu mahkamah akan meminta pihak pembelaan membuat penghujahan tentang pihak pendakwa telah berjaya mewujudkan kes terhadap tertuduh atau tidak. Selepas itu, Pihak Pendakwa pula akan membuat penggulangan hujah bahawa pihaknya telah berjaya membuktikan kes mereka serta meminta

mahkamah memanggil tertuduh untuk membela diri. Setelah itu, mahkamah akan membuat suatu keputusan sama ada Pihak Pendakwa telah berjaya membuktikan kesnya atau tidak. Sekiranya mahkamah berpendapat bahawa Pihak Pendakwa telah gagal membuktikan kesnya terhadap tertuduh, mahkamah akan membebaskan tertuduh. Jika mahkamah sebaliknya mendapati bahawa suatu kes telah berjaya dibuktikan, mahkamah akan meminta tertuduh membuat pembelaan.¹⁴³

Senario penggulangan hujah di akhir kes pembelaan pula adalah berbeza. Sekiranya mahkamah mendapati bahawa pihak pendakwa telah berjaya mewujudkan satu kes terhadap tertuduh, maka tertuduh akan diberi tiga pilihan. Pertama, tertuduh boleh memilih untuk memberi keterangan secara bersumpah dalam kandang saksi yang mana Pihak Pendakwa boleh menyoal balas. Kedua, tertuduh juga boleh memilih untuk memberi keterangan tanpa sumpah dalam kandang tertuduh yang mana Pihak Pendakwa tidak boleh menyoal balas. Ketiga, tertuduh juga boleh memilih untuk berdiam diri dalam kandang salah di mana mahkamah akan menilai keseluruhan keterangan sama ada Pihak Pendakwa telah membuktikan kes ke tahap tanpa keraguan yang munasabah (*beyond reasonable doubt*) atau sebaliknya. Jika mahkamah mendapati Pihak Pendakwa telah berjaya membuktikannya, maka mahkamah akan mensabitkan tertuduh tetapi sekiranya tidak, maka tertuduh akan dibebaskan.¹⁴⁴

Sekiranya tertuduh memilih untuk memberi keterangan (sama ada secara bersumpah atau tidak), tertuduh boleh mengemukakan saksi-saksi untuk menyokong keterangannya. Setelah tertuduh selesai mengemukakan keseluruhan kes pembelaannya dengan mengemukakan saksi-saksi serta keterangan-keterangan lain, maka tertuduh yang diwakili oleh peguambelanya akan membuat penggulangan sekali lagi di akhir kes pembelaan. Pihak pembela akan mengemukakan hujah bahawa mereka telah berjaya menimbulkan keraguan yang munasabah pada kes pendakwaan dan memohon tertuduh dibebaskan. Penggulangan oleh pihak peguambela tertuduh ini seterusnya akan diikuti pula dengan penggulangan oleh pihak pendakwaan di akhir kes pembelaan tertuduh yang menghujahkan bahawa Pihak Pendakwa telah berjaya membuktikan kesnya ke tahap tanpa keraguan yang munasabah dan memohon mahkamah mensabitkan tertuduh bersalah.¹⁴⁵

Setelah kedua-dua penggulangan di akhir kes pembelaan di atas selesai, maka mahkamah hendaklah menimbangkan kesemua keterangan yang telah dikemukakan sebelumnya dan hendaklah memastikan samada pendakwaan telah membuktikan kesnya terhadap tertuduh pada tahap tanpa keraguan ataupun yakin.¹⁴⁶ Jika mahkamah mendapati bahawa Pihak Pendakwa telah berjaya membuktikan kesnya pada tahap tanpa keraguan atau yakin, mahkamah

hendaklah mendapati tertuduh bersalah dan dia hendaklah disabitkan ke atasnya.¹⁴⁷ Jika sebaliknya mahkamah mendapati bahawa Pihak Pendakwa masih belum membuktikan kesnya hingga ke tahap tanpa keraguan yang munasabah, maka mahkamah hendaklah merekodkan satu perintah pembebasan.¹⁴⁸

PROSEDUR PENDAKWAAN JENAYAH SYARIAH DI BAWAH ENAKMEN NEGERI: ANALISA KE ATAS PENGAPLIKASIAN

Boleh disimpulkan bahawa kesemua prosedur pendakwaan jenayah syariah yang diamalkan di bawah Akta Prosedur Jenayah Syariah (Wilayah-Wilayah Persekutuan) 1997 dan Akta Keterangan Mahkamah-Mahkamah Syariah (Wilayah-Wilayah Persekutuan) 1997 adalah selari dengan prinsip-prinsip syariah yang dikeluarkan oleh para ulama terdahulu. Malah prosedur-prosedur pendakwaan di bawah Akta Prosedur Jenayah Syariah (Wilayah-Wilayah Persekutuan) 1997 dan Akta Keterangan Mahkamah-Mahkamah Syariah (Wilayah-Wilayah Persekutuan) 1997 tersebut telah diperhalusi serta diperincikan lagi berbanding prinsip-prinsip syariah yang terdahulu. Sungguhpun begitu, didapati terdapat beberapa lacuna yang wujud dalam peruntukan undang-undang di bawah kedua-dua akta tersebut mengenai prosedur-prosedur pendakwaan jenayah syariah:

(a) Lakuna dalam isu Beban Pembuktian

Seksyen 73 hingga seksyen 81 Akta Keterangan Mahkamah Syariah Wilayah Persekutuan 1997 memperuntukkan mengenai beban pembuktian dalam sesuatu perbicaraan.¹⁴⁹ Peruntukan undang-undang di bawah akta di atas memperuntukkan beban pembuktian adalah di atas pendakwa manakala beban menafikan serta bersumpah adalah terletak di atas pihak tertuduh. Dalam pada itu, peruntukan undang-undang terbabit juga turut menyentuh mengenai beban pembuktian terletak di atas pihak yang menghujahkan sesuatu fakta. Walaubagaimanapun, didapati kesemua peruntukan undang-undang tersebut tidak menjelaskan apakah perbezaan antara beban pembuktian kes dan beban pembuktian fakta dan keterangan. Peruntukan undang-undang juga tidak menjelaskan apakah tahap pembuktian kes di akhir kes pendakwa serta apakah tahap pembuktian kes di pihak tertuduh.

Dalam masa yang sama, prinsip syariah turut memutuskan beban pembuktian secara umumnya adalah di atas pendakwa manakala beban menafikan serta bersumpah adalah terletak di atas pihak tertuduh. Sungguhpun begitu, didapati ianya sama sekali tidak memperincikan beban pembuktian kepada beban pembuktian kes dan beban pembuktian keterangan. Dalam masa yang sama, walaupun Abdul Rahman

Mustafa cuba mengutarakan prinsip syariah mengenai kedua-dua jenis beban pembuktian ini, prinsip syariah tersebut ternyata belum muktamad. Dalam pada itu, prinsip syariah juga turut memutuskan bahawa pihak pendakwa haruslah membuktikan kesnya di tahap yakin sebelum tertuduh boleh disabitkan dengan sesuatu kesalahan jenayah syariah. Walau bagaimanapun, sekali lagi ianya samasekali tidak memutuskan apakah tahap pembuktian yang perlu dibuktikan oleh pihak pendakwa di akhir kes pendakwaan (untuk memutuskan samada tertuduh diminta membela diri atau sebaliknya). Ianya juga tidak memutuskan apakah tahap pembuktian yang perlu dibuktikan oleh tertuduh dalam satu-satu perbicaraan.

Keadaan ini seterusnya mengakibatkan pentafsiran yang tidak seragam di kalangan para pendakwa syarie mengenai isu-isu beban pembuktian di atas.

(b) Lakuna dalam isu Iqar

Seksyen 17(1) dan seksyen 17(3) Akta Keterangan Mahkamah Syariah Wilayah Persekutuan 1997 memperuntukkan mengenai iqrar ataupun pengakuan.¹⁵⁰ Malangnya didapati kedua-dua peruntukan undang-undang di atas menggunakan istilah iqrar tanpa memperincikan dengan jelas peruntukan undang-undang yang mana satukah yang merujuk kepada iqrar sorih (iqrar yang dilakukan secara mutlak yang boleh mensabitkan tertuduh) dan yang mana satu pula yang merujuk kepada iqrar kinayah (iqrar yang dilakukan secara tidak langsung atau bersyarat yang hanya menjadi bayyinah/qarinah tetapi tidak boleh berdiri dengan sendirinya untuk mensabitkan tertuduh). Kedua-dua peruntukan undang-undang tersebut juga tidak memakai istilah pengakuan salah dan pengakuan sebagaimana dalam seksyen 17(1) dan seksyen 17(2) Akta Keterangan 1950.¹⁵¹

Dalam masa yang sama, menurut prinsip syariah, iqrar seorang tertuduh itu boleh mensabitkannya dengan tuduhan jenayah terhadap dirinya.¹⁵² Prinsip syariah juga membezakan antara iqrar sorih (iqrar yang dilakukan secara mutlak yang boleh mensabitkan tertuduh) dengan iqrar kinayah (iqrar yang dilakukan secara tidak langsung atau bersyarat yang hanya menjadi bayyinah/qarinah tetapi tidak boleh berdiri dengan sendirinya untuk mensabitkan tertuduh).¹⁵³ Namun, didapati kewujudan prinsip syariah mengenai iqrar di atas tidak membantu memperjelaskan istilah iqrar di bawah seksyen 17(1) dan seksyen 17(3). Ini kerana istilah yang digunapakai dalam prinsip syariah ialah iqrar sorih dan iqrar kinayah dan bukannya pengakuan salah dan pengakuan.

Sekali lagi keadaan di atas telah mengakibatkan para pegawai pendakwa mahupun para hakim syarie kemudiannya membuat pelbagai tafsiran individu yang tidak seragam mengenai seksyen 17(1) dan seksyen 17(3).

(c) Lakuna dalam isu Qarinah

Terdapat beberapa lakuna yang wujud dalam perundangan syariah mengenai berbagai isu Qarinah antara lainnya:

Lakuna 1: Tiada definisi Qarinah yang cukup konklusif dalam peruntukan undang-undang.

Tiada definisi yang konklusif dan jelas mengenai pengertian qarinah dalam Akta Keterangan Mahkamah Syariah Wilayah Persekutuan 1997. Manakala prinsip syariah pula hanya mendefinisikan qarinah secara umum sebagai tanda-tanda yang diambil daripada keadaan sekeliling/semasa yang bersabit dengan satu-satu kejadian, yang menjurus kepada satu pensabitan/kesimpulan yang memperjelaskan fakta relevan atau fakta yang menjadi isu.¹⁵⁴ Walau bagaimanapun, ternyata prinsip qarinah di atas masih terlalu umum kerana ianya tidak menjelaskan samada Qarinah itu meliputi Bayyinah lain seperti keterangan lisan (bayyinah), iqrar (pengakuan), dokumen, pendapat pakar dsb atau tidak. Walaupun Ibn Qayyim ada memberikan pandangannya dalam hal ini, ianya kurang membantu lantaran pandangannya bukan merupakan suatu pandangan yang disepakati ulama.

Keadaan ini telah mengakibatkan wujudnya beberapa golongan yang memberikan pandangan yang tidak seragam mengenai pengertian sebenar Qarinah di kalangan para pegawai pendakwa syarie.

Lakuna 2: Tiada kedudukan yang jelas mengenai cara kebolehterimaan Qarinah sebagai asas pensabitan dalam peruntukan undang-undang.

Seksyen 5 hingga seksyen 16 serta beberapa peruntukan undang-undang lain di bawah Akta Keterangan Mahkamah Syariah Wilayah Persekutuan 1997 telah memperuntukkan keterangan qarinah. Walau bagaimanapun, didapati tiada peruntukan undang-undang langsung yang boleh menjelaskan bagaimana cara mempertimbangkan sesuatu kebolehterimaan Qarinah: adakah kekukuhannya diukur dengan menilai setiap Qarinah secara berasingan, atau diukur dengan melihat Qarinah secara keseluruhan, sama ada ianya menyokong keterangan lain dalam sesuatu kes, atau kedua-duanya. Dalam masa yang sama, prinsip syariah hanya menjelaskan Qarinah Kukuh boleh menjadi asas pensabitan dalam kes-kes jenayah hudud, qisas dan tazir.¹⁵⁵ Malangnya prinsip tersebut tidak pula memutuskan bagaimanakah kebolehterimaan qarinah itu dapat diukur kekukuhannya. Lakuna undang-undang di atas telah mengakibatkan wujud pemahaman yang tidak seragam di kalangan para pendakwa syarie mengenai bagaimana sesuatu kebolehterimaan qarinah itu dinilai.

KESIMPULAN

Penulis mengakui pada zaman ini, terlalu ramai individu yang suka melemparkan pandangan mahupun kritikan negatif terhadap umat Islam, agama Islam mahupun undang-undang syariah dengan niat untuk menghina dan memburuk-burukkan agama Islam itu secara keseluruhannya. Setiap kali keadaan sedemikian berlaku, adalah menjadi tanggungjawab kita untuk mempertahankan maruah, integriti serta kebenaran Islam sebagai satu cara hidup yang lengkap serta kontemporari.

Sungguhpun begitu, penulis juga menyeru masyarakat Islam di negara ini agar bersikap matang, tenang dan terbuka dalam menilai setiap kritikan dan pandangan. Ini kerana mungkin ada di antara pandangan tersebut yang mempunyai merit serta kebenaran yang tersendiri serta bertujuan untuk melonjakkan lagi nama Islam secara positif. Sehubungan itu, penulis ingin menegaskan bahawa usaha ikhlas penyelidikan serta penulisan ini untuk mengenalpasti sebarang lakuna dalam prosedur dan peruntukan undang-undang mengenai pendakwaan jenayah syariah di Malaysia pada hari ini tidak seharusnya dipandang sinis dan negatif oleh mana-mana pihak. Ianya tidak sama sekali mempertikaikan integriti agama Islam dan undang-undang syariah yang kita agungkan dan cintai. Malah ianya adalah merupakan satu usaha murni untuk memartabatkan lagi undang-undang syariah dalam memastikan agar ianya sentiasa relevan, komprehensif serta berwibawa.

Kita telah sedia maklum bahawa undang-undang syariah itu berdiri di atas paksi Al Quran dan Al Sunnah. Dengan itu undang-undang syariah bersifat tertinggi dan kekal kerana ianya mengandungi peraturan serta hukum hakam dari Allah. Kita juga maklum bahawa undang-undang syariah mengandungi hukum-hukum asal yang bersifat jelas serta tidak boleh berubah kerana ianya berasaskan kepada nas-nas yang qati'ie, jelas serta tidak boleh diijtihadkan semula. Dalam masa yang sama, kita juga telah maklum bahawa undang-undang syariah turut mengandungi hukum-hukum furu'/cabang yang bersifat umum. Hukum sebegini boleh diperhalusi serta diperincikan lagi melalui ijtihad para ulama kerana ianya bersandarkan kepada nas-nas yang zanni dan umum. Maka di sinilah ijtihad para ulama berperanan dalam melahirkan prinsip-prinsip syariah/hukum-hukum cabang yang baru serta lebih terperinci dengan syarat prinsip/hukum baru itu sentiasa selari dengan Al Quran dan Al Sunnah. Namun, apa yang mungkin kurang disedari di sini ialah hikmah disebalik keharusan yang diberikan oleh Allah S.W.T. kepada para mujtahid untuk berijtihad pada perkara-perkara cabang ini. Penulis ingin menegaskan bahawa melalui proses ijtihad inilah undang-undang syariah kekal relevan, terkini dan sentiasa berupaya untuk membimbing manusia sehingga ke akhir zaman. Keadaan inilah sebenarnya yang menggambarkan sifat undang-undang syariah yang

sempurna dan kontemporari melalui sumber-sumber utama seperti Al Quran dan Al Sunnah serta disokong oleh prinsip-prinsip syariah yang diijtihadkan.

Dalam senario perundangan syariah di Malaysia pada hari ini, kebanyakan undang-undang syariah (termasuk undang-undang syariah mengenai keterangan dan prosedur jenayah syariah) telah dikanunkan melalui proses penggubalan akta dan enakmen syariah. Dalam akta atau enakmen syariah ini terkandung peruntukan undang mengenai berbagai aspek undang-undang syariah. Peruntukan undang-undang syariah ini boleh dianggap sebagai suatu pencernaan dari hukum asal dan hukum cabang yang bersumberkan Al Quran, Al Sunnah dan prinsip-prinsip syariah di atas. Dengan perkembangan ini, dapat kita simpulkan bahawa sumber perundangan jenayah syariah di Malaysia pada hari ini, mengikut hirarki tertingginya, adalah Al Quran dan Al Sunnah sebagai sumber perundangan dalam kategori yang pertama. Ini kemudiannya disusuli pula dengan kategori kedua sumber perundangan syariah iaitu prinsip-prinsip syariah yang telah diijtihadkan serta diistihbatkan oleh para ulama selama ini melalui proses-proses ijtihad seperti *ijma'*, *qiyas*, *masalih mursalah*, *istihsan* dan sebagainya. Akhirnya ianya dituruti pula dengan sumber perundangan syariah kategori yang ketiga iaitu berbagai akta atau enakmen syariah yang mengandungi pelbagai peruntukan undang-undang yang telah digubal serta dikanunkan oleh badan penggubal undang-undang di negara ini.

Sebagai sumber perundangan syariah yang berada dalam kategori yang ketiga, kesemua akta atau enakmen syariah yang mengandungi pelbagai peruntukan undang-undang ini sebenarnya berperanan menyokong hukum asal dan hukum cabang yang bersumberkan Al Quran, Al Sunnah serta prinsip-prinsip syariah. Dalam konteks kemaslahatan, ini membantu melicinkan lagi pengaplikasian undang-undang syariah di negara ini. Tidak keterlaluan jika kita andaikan bahawa disamping hukum-hukum cabang yang mengandungi prinsip-prinsip syariah yang diijtihadkan serta diistihbatkan oleh para ulama, peruntukan undang-undang yang telah dikanunkan ini juga sebenarnya turut berperanan memperincikan lagi undang-undang syariah agar ianya kekal relevan, terkini serta kontemporari.

Dalam konteks undang-undang syariah mengenai siasatan dan pendakwaan jenayah syariah pula, penulis menghujahkan bahawa kebanyakan hukum hakim yang terkandung di dalamnya adalah berbentuk hukum cabang yang bersifat umum serta boleh diperincikan serta diijtihadkan lagi. Dengan yang demikian, maka lahirilah prinsip-prinsip mengenai siasatan dan pendakwaan jenayah syariah yang telah diistihbatkan oleh para ulama. Sungguhpun begitu, penulis, dalam konteks penyelidikan dan penulisan ini, tidak mengemukakan langsung sebarang cadangan agar prinsip pendakwaan jenayah syariah sebelum ini dilihat semula, ditambahbaik, diperhalusi serta diperincikan lagi. Ini akan melibatkan

suatu proses pengijtihadan untuk melahirkan hukum-hukum cabang yang baru dan penulis menghujahkan proses sedemikian adalah tidak perlu. Namun, penulis juga ingin menghujahkan di sini bahawa adalah tidak salah jika penulis mengutarakan cadangan-cadangan untuk memperincikan serta menambahbaik lagi prosedur-prosedur pendakwaan jenayah syariah yang terkandung dalam peruntukan undang-undang sebagaimana yang dikanunkan di bawah enakmen negeri. Ini sudah tentu dapat memastikan agar prosedur pendakwaan jenayah syariah yang diaplikasikan di negara ini kekal relevan sekaligus membuktikan sifat kontemporari undang-undang syariah itu sendiri.

Bertitik tolak dari itulah, penulis berpandangan bahawa prosedur pendakwaan jenayah syariah yang telah dikenalpasti mengandungi lacuna atau kekurangan harus diperincikan dan diperkemas dengan meminda peruntukan undang-undang mengenainya di bawah Akta/Enakmen. Sekiranya prosedur serta peruntukan undang-undang tersebut terlalu umum atau kabur, prosedurnya haruslah diperincikan lagi dengan meminda peruntukan undang-undangnya agar prosedur tersebut menjadi jelas dan terperinci. Sekiranya prosedur serta peruntukan undang-undang terbabit langsung tidak menyatakan sebarang prosedur mengenai isu-isu tertentu, maka prosedur tersebut haruslah ditambahbaik lagi dengan meminda peruntukan undang-undang berkaitan agar prosedur yang tidak wujud itu dapat dimasukkan. Semoga usaha ini akan membantu untuk memartabatkan lagi undang-undang syariah di mata masyarakat.

NOTA

¹ Al Quran, Al Nisa' 4:58. Lihat Al Hidayah, *Terjemahan Al Quran Al Karim Rasm Uthmani Dalam Bahasa Melayu*, Al Hidayah House of Quran Sdn Bhd., Selangor, 2011, hlm 87.

² Al Quran, Al Maidah 5:42. Lihat Al Hidayah, *Terjemahan Al Quran Al Karim Rasm Uthmani Dalam Bahasa Melayu*, Al Hidayah House of Quran Sdn Bhd., Selangor, 2011, hlm 87.

³ Sulaiman Ash'as, *Sunan Abu Dawud, Jilid 4*, Mustafa al Halabi, Mesir, 1952, hlm 11.

⁴ Abdul Monir Yaacob, *Pendakwaan Dalam Islam*, Kertas Kerja Seminar Pendakwaan di Mahkamah Syariah, IKIM, Kuala Lumpur, 23-24 Julai 2001, hlm 5; Lihat juga Abdul Karim Zaidan, *Sistem Kehakiman Islam, Jilid 2*, Pustaka Hj Abdul Majid, Kuala Lumpur, 1997, hlm 2.

⁵ Tugas pendakwaan kes jenayah syariah adalah berasaskan kepada Al Quran, al Isra' 17:33.

⁶ Dr. Muhammad al Zuhaili, *Al Ijra'at al Jinaiyyah al Syariyyah*, Jami'ah al Syariqah, al Syariqah, Imarat al Arabiyyah al Mutahaddidah, 2008, hlm 40-41. Lihat juga Adnan Khalid al Turkamani, *Al Ijra'at, al Jinaiyyah al Islamiyyah*, wa Tatbiqaha fi al Mamlakah al Rabiyyah al Saudiyyah, Markaz li al Dirasat wa al Buhuth fi Akadimiyyah, Riyadh, 1999.

⁷ Md. Salleh Hj. Ahmad, *Al Bayyinah* (Keterangan) dan Beban Pembuktian: Teori dan Amalan di Mahkamah Syariah, Seminar Pendakwaan di Mahkamah Syariah, IKIM, Kuala Lumpur, 23-24 Julai 2001, hlm 13. Lihat juga Abdul Karim Zaidan, *Sistem Kehakiman Islam, Jilid 2*, Pustaka Hj Abdul Majid, Kuala Lumpur, 1997, hlm 4.

⁸ Ibn Abi Al Dam, *Adab al Qadha Li Ibn Abi Al Dam*, Dar al Fiqr, Damsyiq, 1982, hlm 147, dalam Md. Salleh Hj. Ahmad, *Al Bayyinah* (Keterangan) dan Beban Pembuktian: Teori dan Amalan di Mahkamah Syariah, hlm 13.

⁹ Ibn Abi Al Dam, *Adab al Qadha Li Ibn Abi Al Dam*, Dar al Fiqr, Damsyiq, 1982, hlm 150.

¹⁰ Al Qaraf, *al Furuq Li al Qarafi, Jil. 4*, hlm. 75, dalam Md. Salleh Hj. Ahmad, *Al Bayyinah* (keterangan) dan Beban Pembuktian: Teori dan Amalan di Mahkamah Syariah, hlm 13.

¹¹ Ibn Abidin, *Radd al Mukhtar, Jilid 5*, Mustafa al Halabi, Kaherah, 1966, hlm 542. Lihat juga Md. Salleh Hj. Ahmad, *Al Bayyinah* (Keterangan) dan Beban Pembuktian: Teori dan Amalan di Mahkamah Syariah, hlm 13.

¹² *Al Mughni, Jilid 9*, hlm 271.

¹³ Abdul Karim Zaidan, *Sistem Kehakiman Islam, Jilid 2*, Pustaka Hj Abdul Majid, Kuala Lumpur, 1997, hlm 10, 11. Lihat juga Abdul Karim Zaidan, *Nizam al Qadha fi al Shariah al Islamiyyah*, Matba'ah al 'Ani, Baghdad, 1984.

¹⁴ Abdul Karim Zaidan, *Sistem Kehakiman Islam, Jilid 2*, Pustaka Hj Abdul Majid, Kuala Lumpur, 1997, hlm 4.

¹⁵ Ibn Rushd, *Bidayah al Mujtahid, Jilid 2*, hlm 384, 385 dalam *Adab al Qadhi li al Mawardi, Jilid 1*, hlm 166.

¹⁶ Abdul Karim Zaidan, *Sistem Kehakiman Islam, Jilid 2*, Pustaka Hj Abdul Majid, Kuala Lumpur, 1997, hlm 4, 5, 6. Lihat juga *Tarikh Qudhah al Andalus li al Faqih Abi al Hassan al Nabahi al Malaqi al Andalusi*, hlm 6, Ibn Farhun, *Tabsirah al Hukkam, Jilid 1*, hlm 18 dan *Muqaddimah Ibn Khaldun*, hlm 221.

¹⁷ Abdul Karim Zaidan, *Sistem Kehakiman Islam, Jilid 2*, Pustaka Hj Abdul Majid, Kuala Lumpur, 1997, hlm 7.

¹⁸ Abdul Karim Zaidan, *Sistem Kehakiman Islam, Jilid 2*, Pustaka Hj. Abdul Majid, Kuala Lumpur, 1997, hlm 10.

¹⁹ Seseorang miskin yang mendakwa bahawa si X mesti memberi sedekah kepadanya kerana si X adalah kaya. Dakwaan sebegini jelas tidak berasas, dianggap batal serta tidak boleh diteruskan menurut prinsip syariah. Lihat Abdul Karim Zaidan, *Sistem Kehakiman Islam, Jilid 2*, Pustaka Hj Abdul Majid, Kuala Lumpur, 1997, hlm 10.

²⁰ Hakim tidak boleh menolak terus dakwaan yang fasid kerana dakwaan itu pada asalnya adalah sah tetapi dianggap rosak kerana ketidakjelasan perkara yang didakwakan dalam lafaz dakwaan tersebut. Lihat Abdul Karim Zaidan, *Sistem Kehakiman Islam, Jilid 2*, Pustaka Hj Abdul Majid, Kuala Lumpur, 1997, hlm 9.

²¹ Abdul Karim Zaidan, *Sistem Kehakiman Islam, Jilid 2*, Pustaka Hj Abdul Majid, Kuala Lumpur, 1997, hlm 9, 10. Lihat juga Abdul Karim Zaidan, *Nizam al Qadha fi al Shariah al Islamiyyah*, Matba'ah al 'Ani, Baghdad, 1984.

²² Tuan Ibrahim bin Deris, Ketua Pendakwa Syarie, Bahagian Pendakwaan, JAWI. Prosedur Pendakwaan Kes Jenayah Syariah. Temubual. 11 Februari 2011.

²³ Tuan Ibrahim bin Deris, Ketua Pendakwa Syarie, Bahagian Pendakwaan JAWI. Prosedur Pendakwaan Kes Jenayah Syariah. Temu bual. 11 Februari 2011.

²⁴ Tugas-tugas pendakwaan akan dilaksanakan berdasarkan peruntukan undang-undang mengenai prosedur-prosedur pendakwaan dan perbicaraan jenayah syariah di bawah Akta Prosedur Jenayah Syariah Wilayah-Wilayah Persekutuan 1997 serta peruntukan undang-undang mengenai keterangan di bawah Akta Keterangan Mahkamah Syariah Wilayah Persekutuan 1997.

²⁵ Lihat Tuan Ibrahim bin Deris, Ketua Pendakwa Syarie, Bahagian Pendakwaan, JAWI. Prosedur Pendakwaan Kes Jenayah Syariah. Temubual. 11 Februari 2011 dan Tuan Mohd Rafizan bin Ahmad Suffian, Puan Siti Nor Hashibah bt Jamhari dan Tuan Zaiyarufain bin Yusoff, Pendakwa Syarie, JAIS. Prosedur Pendakwaan Kes Jenayah Syariah. Temubual. 22 Disember 2010.

²⁶ Mohd Asri bin Haji Tahir, Kaedah-Kaedah Pensabitan bagi Kes-Kes Jenayah Syariah, Kertas Kerja Bil 9/6/2008, Mesyuarat Ketua Pegawai Penguatkuasa Agama & Ketua Pendakwa Syarie Seluruh Malaysia Kali Ke 6, Bayview Hotel Melaka, JAKIM, 19-21 November 2008, hlm 1-2.

²⁷ Seksyen 96 (a) APJSWP 1997.

²⁸ Seksyen 96 (b) APJSWP 1997.

²⁹ Mohd Asri bin Haji Tahir, Kaedah-Kaedah Pensabitan bagi Kes-Kes Jenayah Syariah, Kertas Kerja Bil 9/6/2008, Mesyuarat Ketua Pegawai Penguatkuasa Agama & Ketua Pendakwa Syarie Seluruh Malaysia Kali Ke 6, Bayview Hotel Melaka, JAKIM, 19-21 November 2008, hlm 2.

³⁰ Mohd Asri bin Haji Tahir, Kaedah-Kaedah Pensabitan bagi Kes-Kes Jenayah Syariah, Kertas Kerja Bil 9/6/2008, Mesyuarat Ketua Pegawai Penguatkuasa Agama & Ketua Pendakwa Syarie Seluruh Malaysia Kali Ke 6, Bayview Hotel Melaka, JAKIM, 19-21 November 2008, hlm 2.

³¹ Mohd Asri bin Haji Tahir, Kaedah-Kaedah Pensabitan bagi Kes-Kes Jenayah Syariah, Kertas Kerja Bil 9/6/2008, Mesyuarat Ketua Pegawai Penguatkuasa Agama & Ketua Pendakwa Syarie Seluruh Malaysia Kali Ke 6, Bayview Hotel Melaka, JAKIM, 19-21 November 2008, hlm 2.

³² Lihat Tuan Haji Che Zam Zam bin Che Man, Pendakwa Syarie Melaka, Bahagian Pendakwaan, JAIM. Prosedur Pendakwaan Kes Jenayah Syariah. Temubual. 17 Disember 2010 dan Tuan Ibrahim bin Deris, Ketua Pendakwa Syarie, Bahagian Pendakwaan, JAWI. Prosedur Pendakwaan Kes Jenayah Syariah. Temubual. 11 Februari 2011.

³³ Seksyen 96 (b) APJSWP 1997.

³⁴ Tuan Ibrahim bin Deris, Ketua Pendakwa Syarie, Bahagian Pendakwaan, JAWI. Prosedur Pendakwaan Kes Jenayah Syariah. Temubual. 11 Februari 2011.

³⁵ Seksyen 96 (b) APJSWP 1997.

³⁶ Lihat Mohd Asri bin Haji Tahir, Kaedah-Kaedah Pensabitan bagi Kes-Kes Jenayah Syariah, Kertas Kerja Bil 9/6/2008, Mesyuarat Ketua Pegawai Penguatkuasa Agama & Ketua Pendakwa Syarie Seluruh Malaysia Kali Ke 6, Bayview

Hotel Melaka, JAKIM, 19-21 November 2008, hlm 2. Lihat seksyen 22(4).

³⁷ Seksyen 104 APJSWP 1997.

³⁸ Lihat Tuan Mohd Rafizan bin Ahmad Suffian, Puan Siti Nor Hashibah bt Jamhari dan Tuan Zaiyarufain bin Yusoff, Pendakwa Syarie, JAIS. Prosedur Pendakwaan Kes Jenayah Syariah. Temubual. 22 Disember 2010 dan Tuan Ibrahim bin Deris, Ketua Pendakwa Syarie, Jabatan Agama Islam Wilayah Persekutuan Kuala Lumpur, Temubual. Prosedur Pendakwaan Jenayah Syariah di bawah Perundangan Jenayah Syariah di Malaysia, 11 Februari 2011.

³⁹ Lihat *Pendakwa Syarie v Fadhil Che Din dan Siti Suriani Abdul Rahman* kes nombor 36/98, Mahkamah Tinggi Syariah WP. Lihat Bahagian Penyelesaian Penguatkuasaan Undang-Undang JAKIM, Minit Mesyuarat Ketua Pegawai Penguatkuasa Agama dan Ketua Pendakwa Syarie Seluruh Malaysia Bil 5/2008, Selesa Beach Resort, Port Dickson, 26-28 Mac 2008, hlm 21.

⁴⁰ Seksyen 185 APJSWP 1997.

⁴¹ Seksyen 187 APJSWP 1997

⁴² Lihat seksyen 22 (5) APJSWP 1997.

⁴³ *Pendakwa Syarie WP v Fadhil Che Din dan Siti Suriani Abdul Rahman* kes nombor 36/98 Mahkamah Tinggi Syariah WP.

⁴⁴ *Pendakwa Syarie WP v Fadhil Che Din dan Siti Suriani Abdul Rahman* kes nombor 36/98 Mahkamah Tinggi Syariah WP.

⁴⁵ Lihat *Pendakwa Syarie v Fadhil Che Din dan Siti Suriani Abdul Rahman* kes nombor 36/98 Mahkamah Tinggi Syariah WP.

⁴⁶ Tuan Ibrahim bin Deris, Ketua Pendakwa Syarie, Bahagian Pendakwaan, JAWI. Prosedur Pendakwaan Kes Jenayah Syariah. Temu bual. 11 Februari 2011.

⁴⁷ Lihat Bahagian Penyelesaian Penguatkuasaan Undang-Undang JAKIM, Minit Mesyuarat Ketua Pegawai Penguatkuasa Agama dan Ketua Pendakwa Syarie Seluruh Malaysia Bil 5/2008, Selesa Beach Resort, Port Dickson, 26-28 Mac 2008, hlm 21.

⁴⁸ Seksyen 95 APJSWP 1997.

⁴⁹ Seksyen 58 APJSWP 1997.

⁵⁰ Seksyen 59 APJSWP 1997.

⁵¹ Seksyen 33-39 AKMSWP 1997.

⁵² Tuan Ibrahim bin Deris, Ketua Pendakwa Syarie, Bahagian Pendakwaan, JAWI. Prosedur Pendakwaan Kes Jenayah Syariah. Temubual. 11 Februari 2011.

⁵³ Seksyen 219 APJSWP 1997.

⁵⁴ Seksyen 219 APJSWP 1997.

⁵⁵ Seksyen 177 APJSWP 1997.

⁵⁶ Seksyen 64 (3) APJSWP 1997.

⁵⁷ Seksyen 46 AKMSWP 1997. Lihat juga seksyen 83 AKMSWP 1997.

⁵⁸ Seksyen 47(1) (a), (b), (c) dan (d) AKMSWP 1997.

⁵⁹ Seksyen 46 AKMSWP 1997. Lihat juga seksyen 89 AKMSWP 1997.

⁶⁰ Lihat Tuan Haji Che Zam Zam bin Che Man, Pendakwa Syarie Melaka, Bahagian Pendakwaan, JAIM.

Prosedur Pendakwaan Kes Jenayah Syariah. Temubual. 17 Disember 2010 dan Tuan Ibrahim bin Deris, Ketua Pendakwa Syarie, Jabatan Agama Islam Wilayah Persekutuan Kuala Lumpur, Temubual. Prosedur Pendakwaan Jenayah Syariah di bawah Perundangan Jenayah Syariah di Malaysia, 11 Februari 2011.

⁶¹ Lihat Tuan Haji Che Zam Zam bin Che Man, Pendakwa Syarie Melaka, Bahagian Pendakwaan, JAIM. Prosedur Pendakwaan Kes Jenayah Syariah. Temubual. 17 Disember 2010 dan Tuan Ibrahim bin Deris, Ketua Pendakwa Syarie, Jabatan Agama Islam Wilayah Persekutuan Kuala Lumpur, Temubual. Prosedur Pendakwaan Jenayah Syariah di bawah Perundangan Jenayah Syariah di Malaysia, 11 Februari 2011.

⁶² Seksyen 46 AKMSWP 1997.

⁶³ Seksyen 47 (1) (a) AKMSWP 1997.

⁶⁴ Seksyen 47 (1) (b) AKMSWP 1997.

⁶⁵ Seksyen 47 (1) (c) AKMSWP 1997.

⁶⁶ Seksyen 47 (1) (d) AKMSWP 1997.

⁶⁷ Lihat Tuan Ibrahim bin Deris, Ketua Pendakwa Syarie, Jabatan Agama Islam Wilayah Persekutuan Kuala Lumpur, Temubual. Prosedur Pendakwaan Jenayah Syariah di bawah Perundangan Jenayah Syariah di Malaysia, 11 Februari 2011 dan Puan Farah bt Hassan, Pendakwa Syarie, Bahagian Pendakwaan, JAIK. Prosedur Pendakwaan Kes Jenayah Syariah. Temubual. 9 Disember 2010.

⁶⁸ Lihat Tuan Syekh Amiruddin Putra bin Zainol Abidin, Hakim Syarie, Mahkamah Rendah Syariah Kuala Muda. Prosedur Pendakwaan Kes Jenayah Syariah. Temubual, 14 Disember 2010 dan Tuan Ibrahim bin Deris, Ketua Pendakwa Syarie, Jabatan Agama Islam Wilayah Persekutuan Kuala Lumpur, Temubual. Prosedur Pendakwaan Jenayah Syariah di bawah Perundangan Jenayah Syariah di Malaysia, 11 Februari 2011.

⁶⁹ Lihat Tuan Syekh Amiruddin Putra bin Zainol Abidin, Hakim Syarie, Mahkamah Rendah Syariah Kuala Muda. Prosedur Pendakwaan Kes Jenayah Syariah. Temubual, 14 Disember 2010 dan Tuan Ibrahim bin Deris, Ketua Pendakwa Syarie, Jabatan Agama Islam Wilayah Persekutuan Kuala Lumpur, Temubual. Prosedur Pendakwaan Jenayah Syariah di bawah Perundangan Jenayah Syariah di Malaysia, 11 Februari 2011.

⁷⁰ Lihat Tuan Syekh Amiruddin Putra bin Zainol Abidin, Hakim Syarie, Mahkamah Rendah Syariah Kuala Muda. Prosedur Pendakwaan Kes Jenayah Syariah. Temubual, 14 Disember 2010 dan Tuan Ibrahim bin Deris, Ketua Pendakwa Syarie, Jabatan Agama Islam Wilayah Persekutuan Kuala Lumpur, Temubual. Prosedur Pendakwaan Jenayah Syariah di bawah Perundangan Jenayah Syariah di Malaysia, 11 Februari 2011.

⁷¹ Seksyen 5-16 AKMSWP 1997.

⁷² Seksyen 83(2), (3), (4), (5), (6) dan (7) AKMSWP 1997.

⁷³ Seksyen 84 (1) AKMSWP 1997.

⁷⁴ Seksyen 84 (2) AKMSWP 1997.

⁷⁵ Anwarullah, *Principles of Evidence*, A.S. Nordeen, Kuala Lumpur, 1999 hlm 82.

⁷⁶ Seksyen 17(1), (3) AKMSWP 1997.

⁷⁷ Tuan Mohd Rafizan bin Ahmad Suffian, Puan Siti Nor Hashibah bt Jamhari dan Tuan Zaiyarufain bin Yusoff, Pendakwa Syarie, JAIS. Prosedur Pendakwaan Kes Jenayah Syariah. Temubual. 22 Disember 2010 dan Tuan Haji Che Zam Zam bin Che Man, Pendakwa Syarie Melaka, Bahagian Pendakwaan, JAIM. Prosedur Pendakwaan Kes Jenayah Syariah. Temubual. 17 Disember 2010. Lihat juga Abdul Karim Zaidan, *Nizam al Qadha*, hlm 157.

⁷⁸ Tuan Syeikh Amiruddin Putra bin Zainol Abidin, Hakim Syarie, Mahkamah Rendah Syariah Kuala Muda. Prosedur Pendakwaan Kes Jenayah Syariah. Temubual, 14 Disember 2010 dan Puan Farah bt Hassan, Pendakwa Syarie, Bahagian Pendakwaan, JAIK. Prosedur Pendakwaan Kes Jenayah Syariah. Temubual. 9 Disember 2010.

⁷⁹ Tuan Akmaludin bin Ilyas, Pendakwa Syarie Melaka, Bahagian Pendakwaan, JAIM. Prosedur Pendakwaan Kes Jenayah Syariah. Temubual. 17 Disember 2010.

⁸⁰ Anwarullah, *Islamic Law of Evidence*, Kitab Bharan, New Delhi, 2000 hlm 63. Lihat juga Abdul Karim Zaidan, *Nizam Al Qadha*, Matba'ah al Aini, Baghdad, 1984, hlm 219.

⁸¹ Lihat seksyen 5-16 AKMSWP 1997.

⁸² Lihat Ibn Qayyim, *Turuq al Hukmiyyah*, Dar al Alim al Fawaid, Makkah, 2007 hlm 6. Lihat juga Tuan Ibrahim bin Deris, Ketua Pendakwa Syarie, Jabatan Agama Islam Wilayah Persekutuan Kuala Lumpur, Temubual. Prosedur Pendakwaan Jenayah Syariah di bawah Perundangan Jenayah Syariah di Malaysia, 11 Februari 2011.

⁸³ Tuan Mohd Rafizan bin Ahmad Suffian, Puan Siti Nor Hashibah bt Jamhari dan Tuan Zaiyarufain bin Yusoff, Pendakwa Syarie, JAIS. Prosedur Pendakwaan Kes Jenayah Syariah. Temubual. 22 Disember 2010, Tuan Haji Che Zam Zam bin Che Man, Pendakwa Syarie Melaka, Bahagian Pendakwaan, JAIM. Prosedur Pendakwaan Kes Jenayah Syariah. Temubual. 17 Disember 2010, Tuan Syeikh Amiruddin Putra bin Zainol Abidin, Hakim Syarie, Mahkamah Rendah Syariah Kuala Muda. Prosedur Pendakwaan Kes Jenayah Syariah. Temubual, 14 Disember 2010, Puan Farah bt Hassan, Pendakwa Syarie, Bahagian Pendakwaan, JAIK. Prosedur Pendakwaan Kes Jenayah Syariah. Temubual. 9 Disember 2010 dan Tuan Akmaludin bin Ilyas, Pendakwa Syarie Melaka, Bahagian Pendakwaan, JAIM. Prosedur Pendakwaan Kes Jenayah Syariah. Temubual. 17 Disember 2010.

⁸⁴ Berdasarkan temubual yang dilakukan ke atas para pendakwa syarie di JAWI, JAIS, JAIM, JAIK, Jabatan Agama Islam Sabah, Jabatan Agama Islam Kelantan dan Jabatan Agama Islam Terengganu.

⁸⁵ Berdasarkan temubual yang dilakukan ke atas para pendakwa syarie di JAWI, JAIS, JAIM, JAIK, Jabatan Agama Islam Sabah, Jabatan Agama Islam Kelantan dan Jabatan Agama Islam Terengganu.

⁸⁶ Tuan Mohd Rafizan bin Ahmad Suffian, Puan Siti Nor Hashibah bt Jamhari dan Tuan Zaiyarufain bin Yusoff, Pendakwa Syarie, JAIS. Prosedur Pendakwaan Kes Jenayah Syariah. Temubual. 22 Disember 2010, Tuan Haji

Che Zam Zam bin Che Man, Pendakwa Syarie Melaka, Bahagian Pendakwaan, JAIM. Prosedur Pendakwaan Kes Jenayah Syariah. Temubual. 17 Disember 2010, Tuan Syeikh Amiruddin Putra bin Zainol Abidin, Hakim Syarie, Mahkamah Rendah Syariah Kuala Muda. Prosedur Pendakwaan Kes Jenayah Syariah. Temubual, 14 Disember 2010, Puan Farah bt Hassan, Pendakwa Syarie, Bahagian Pendakwaan, JAIK. Prosedur Pendakwaan Kes Jenayah Syariah. Temubual. 9 Disember 2010 dan Tuan Akmaludin bin Ilyas, Pendakwa Syarie Melaka, Bahagian Pendakwaan, JAIM. Prosedur Pendakwaan Kes Jenayah Syariah. Temubual. 17 Disember 2010.

⁸⁷ Lihat seksyen 33-39 AKMSWP 1997.

⁸⁸ Lihat seksyen 48-71 AKMSWP 1997.

⁸⁹ Puan Farah bt Hassan, Pendakwa Syarie, Bahagian Pendakwaan, JAIK. Prosedur Pendakwaan Kes Jenayah Syariah. Temubual. 9 Disember 2010 dan Tuan Ibrahim bin Deris, Ketua Pendakwa Syarie, Jabatan Agama Islam Wilayah Persekutuan Kuala Lumpur, Temubual. Prosedur Pendakwaan Jenayah Syariah di bawah Perundangan Jenayah Syariah di Malaysia, 11 Februari 2011.

⁹⁰ Lihat seksyen 96 (d) APJSWP 1997 dan seksyen 47(1) (a), (b), (c) dan (d) AKMSWP 1997. Temubual ke atas Tuan Ibrahim bin Deris, Ketua Pendakwa Syarie, Jabatan Agama Islam Wilayah Persekutuan Kuala Lumpur, Temubual. Prosedur Pendakwaan Jenayah Syariah di bawah Perundangan Jenayah Syariah di Malaysia, 11 Februari 2011.

⁹¹ Seksyen 89 AKMSWP 1997.

⁹² Seksyen 96 (d) APJSWP 1997. Lihat juga Mohd Asri bin Haji Tahir, Kaedah-Kaedah Pensabitan bagi Kes-Kes Jenayah Syariah, Kertas Kerja Bil 9/6/2008, Mesyuarat Ketua Pegawai Penguatkuasa Agama & Ketua Pendakwa Syarie Seluruh Malaysia Kali Ke 6, Bayview Hotel Melaka, JAKIM, 19-21 November 2008, hlm 3.

⁹³ Mohd Asri bin Haji Tahir, Kaedah-Kaedah Pensabitan bagi Kes-Kes Jenayah Syariah, Kertas Kerja Bil 9/6/2008, Mesyuarat Ketua Pegawai Penguatkuasa Agama & Ketua Pendakwa Syarie Seluruh Malaysia Kali Ke 6, Bayview Hotel Melaka, JAKIM, 19-21 November 2008, hlm 3.

⁹⁴ Seksyen 92 (1) AKMSWP 1997.

⁹⁵ Mohd Asri bin Haji Tahir, Kaedah-Kaedah Pensabitan bagi Kes-Kes Jenayah Syariah, Kertas Kerja Bil 9/6/2008, Mesyuarat Ketua Pegawai Penguatkuasa Agama & Ketua Pendakwa Syarie Seluruh Malaysia Kali Ke 6, Bayview Hotel Melaka, JAKIM, 19-21 November 2008, hlm 2-3.

⁹⁶ Seksyen 92 (2) AKMSWP 1997.

⁹⁷ Lihat Tuan Syeikh Amiruddin Putra bin Zainol Abidin, Hakim Syarie, Mahkamah Rendah Syariah Kuala Muda. Prosedur Pendakwaan Kes Jenayah Syariah. Temubual, 14 Disember 2010 dan Tuan Ibrahim bin Deris, Ketua Pendakwa Syarie, Jabatan Agama Islam Wilayah Persekutuan Kuala Lumpur, Temubual. Prosedur Pendakwaan Jenayah Syariah di bawah Perundangan Jenayah Syariah di Malaysia, 11 Februari 2011.

⁹⁸ Seksyen 96 (2) AKMSWP 1997.

⁹⁹ Seksyen 99 (2) AKMSWP 1997.

¹⁰⁰ Seksyen 100 (a) AKMSWP 1997.

- ¹⁰¹ Seksyen 100(c) AKMSWP 1997.
- ¹⁰² Seksyen 92(3) AKMSWP 1997.
- ¹⁰³ Lihat Tuan Akmaludin bin Ilyas, Pendakwa Syarie Melaka, Bahagian Pendakwaan, JAIM. Prosedur Pendakwaan Kes Jenayah Syariah. Temubual. 17 Disember 2010 dan Tuan Ibrahim bin Deris, Ketua Pendakwa Syarie, Jabatan Agama Islam Wilayah Persekutuan Kuala Lumpur, Temubual. Prosedur Pendakwaan Jenayah Syariah di bawah Perundangan Jenayah Syariah di Malaysia, 11 Februari 2011.
- ¹⁰⁴ Seksyen 92 (3) AKMSWP 1997.
- ¹⁰⁵ Seksyen 92 (4) AKMSWP 1997.
- ¹⁰⁶ Lihat seksyen 92 (4) AKMSWP 1997.
- ¹⁰⁷ Lihat seksyen 101 (1) AKMSWP 1997.
- ¹⁰⁸ Seksyen 96 (1) AKMSWP 1997.
- ¹⁰⁹ Seksyen 96 (2) AKMSWP 1997.
- ¹¹⁰ Seksyen 96 (2) AKMSWP 1997.
- ¹¹¹ Seksyen 96 (2) AKMSWP 1997.
- ¹¹² Seksyen 97 (1) AKMSWP 1997.
- ¹¹³ Seksyen 104 AKMSWP 1997.
- ¹¹⁴ Tuan Ibrahim bin Deris, Ketua Pendakwa Syarie, Jabatan Agama Islam Wilayah Persekutuan Kuala Lumpur, Temubual. Prosedur Pendakwaan Jenayah Syariah di bawah Perundangan Jenayah Syariah di Malaysia, 11 Februari 2011 dan Tuan Haji Che Zam Zam bin Che Man, Pendakwa Syarie Melaka, Bahagian Pendakwaan, JAIM. Prosedur Pendakwaan Kes Jenayah Syariah. Temubual. 17 Disember 2010.
- ¹¹⁵ Seksyen 105 AKMSWP 1997.
- ¹¹⁶ Mohd Asri bin Haji Tahir, Kaedah-Kaedah Pensabitan bagi Kes-Kes Jenayah Syariah, Kertas Kerja Bil 9/6/2008, Mesyuarat Ketua Pegawai Penguatkuasa Agama & Ketua Pendakwa Syarie Seluruh Malaysia Kali Ke 6, Bayview Hotel Melaka, JAKIM, 19-21 November 2008, hlm 3
- ¹¹⁷ Temubual ke atas Tuan Ibrahim bin Deris, Ketua Pendakwa Syarie, Jabatan Agama Islam Wilayah Persekutuan Kuala Lumpur, Temubual. Prosedur Pendakwaan Jenayah Syariah di bawah Perundangan Jenayah Syariah di Malaysia, 11 Februari 2011.
- ¹¹⁸ Temubual ke atas Tuan Ibrahim bin Deris, Ketua Pendakwa Syarie, Jabatan Agama Islam Wilayah Persekutuan Kuala Lumpur, Temubual. Prosedur Pendakwaan Jenayah Syariah di bawah Perundangan Jenayah Syariah di Malaysia, 11 Februari 2011.
- ¹¹⁹ Abdul Rahman Mustafa, Prinsip Undang-undang Keterangan Islam, hlm 109, 110. Perhatikan seksyen 73(1) (2) AKMSWP 1997 tidak menyatakan bahawa ianya beban pembuktian kes.
- ¹²⁰ Abdul Rahman Mustafa, Prinsip Undang-undang Keterangan Islam, hlm 109, 110. Perhatikan bahawa seksyen 74 AKMSWP 1997 juga tidak menyebut istilah beban pembuktian kes.
- ¹²¹ Abdul Rahman Mustafa, Prinsip Undang-undang Keterangan Islam, hlm 109, 110. Perhatikan bahawa seksyen 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81 dan 82 AKMSWP 1997 semuanya tidak menyatakan dengan jelas bahawa ianya merupakan beban pembuktian fakta dan keterangan.
- ¹²² Yang sering dibincangkan oleh para ulama' Islam ialah isu tahap pembuktian yang terbahagi kepada yakin, Zan al Ghalib, Zan, Syak dan Waham. Isu beban pembuktian kes dan beban pembuktian fakta belum pernah disentuh dengan jelas. Malah istilah beban kes dan beban fakta dan keterangan itu sendiri adalah merupakan istilah-istilah yang agak baru dalam undang-undang keterangan Islam.
- ¹²³ Puan Farah bt Hassan, Pendakwa Syarie, Bahagian Pendakwaan, JAIK. Prosedur Pendakwaan Kes Jenayah Syariah. Temubual. 9 Disember 2010, Tuan Haji Che Zam Zam bin Che Man, Pendakwa Syarie Melaka, Bahagian Pendakwaan, JAIM. Prosedur Pendakwaan Kes Jenayah Syariah. Temubual. 17 Disember 2010 dan Tuan Akmaludin bin Ilyas, Pendakwa Syarie Melaka, Bahagian Pendakwaan, JAIM. Prosedur Pendakwaan Kes Jenayah Syariah. Temubual. 17 Disember 2010. Lihat juga Tuan Ibrahim bin Deris, Ketua Pendakwa Syarie, Jabatan Agama Islam Wilayah Persekutuan Kuala Lumpur, Temubual. Prosedur Pendakwaan Jenayah Syariah di bawah Perundangan Jenayah Syariah di Malaysia, 11 Februari 2011.
- ¹²⁴ Lihat Tuan Syeikh Amiruddin Putra bin Zainol Abidin, Hakim Syarie, Mahkamah Rendah Syariah Kuala Muda. Prosedur Pendakwaan Kes Jenayah Syariah. Temubual, 14 Disember 2010.
- ¹²⁵ Mohd Asri bin Haji Tahir, Kaedah-Kaedah Pensabitan bagi Kes-Kes Jenayah Syariah, Kertas Kerja Bil 9/6/2008, Mesyuarat Ketua Pegawai Penguatkuasa Agama & Ketua Pendakwa Syarie Seluruh Malaysia Kali Ke 6, Bayview Hotel Melaka, JAKIM, 19-21 November 2008, hlm 4.
- ¹²⁶ Lihat seksyen 130 AKMSWP 1997 dan seksyen 230 APJSWP 1997.
- ¹²⁷ Seksyen 96 (f) APJSWP 1997.
- ¹²⁸ Mohd Asri bin Haji Tahir, Kaedah-Kaedah Pensabitan bagi Kes-kes Jenayah Syariah, Kertas Kerja Bil 9/6/2008, Mesyuarat Ketua Pegawai Penguatkuasa Agama & Ketua Pendakwa Syarie Seluruh Malaysia Kali Ke 6, Bayview Hotel Melaka, JAKIM, 19-21 November 2008, hlm 4.
- ¹²⁹ Tuan Ibrahim bin Deris, Ketua Pendakwa Syarie, Jabatan Agama Islam Wilayah Persekutuan Kuala Lumpur, Temubual. Prosedur Pendakwaan Jenayah Syariah di bawah Perundangan Jenayah Syariah di Malaysia, 11 Februari 2011.
- ¹³⁰ Seksyen 96 (f) APMSWP 1997. Lihat juga *Pendakwa Syarie Kelantan v Mohd Sabu dan Norma* [1994] JH 1.
- ¹³¹ Lihat Tuan Haji Che Zam Zam bin Che Man, Pendakwa Syarie Melaka, Bahagian Pendakwaan, JAIM. Prosedur Pendakwaan Kes Jenayah Syariah. Temubual. 17 Disember 2010 dan Tuan Syeikh Amiruddin Putra bin Zainol Abidin, Hakim Syarie, Mahkamah Rendah Syariah Kuala Muda. Prosedur Pendakwaan Kes Jenayah Syariah. Temubual, 14 Disember 2010.
- ¹³² [1994] Fail No: 25-03-94-Kes Khalwat.
- ¹³³ Lihat Tuan Mohd Rafizan bin Ahmad Suffian, Puan Siti Nor Hashibah bt Jamhari dan Tuan Zaiyarufain bin Yusoff, Pendakwa Syarie, JAIS. Prosedur Pendakwaan Kes Jenayah Syariah. Temubual. 22 Disember 2010, Puan Farah bt Hassan, Pendakwa Syarie, Bahagian Pendakwaan, JAIK. Prosedur Pendakwaan Kes Jenayah Syariah. Temubual. 9 Disember 2010 dan Tuan Akmaludin bin Ilyas, Pendakwa Syarie Melaka, Bahagian Pendakwaan, JAIM. Prosedur

Pendakwaan Kes Jenayah Syariah. Temubual. 17 Disember 2010.

¹³⁴ Seksyen 96 (j) APMSWP 1997.

¹³⁵ Seksyen 96 (j) dan (l) APJSWP 1997.

¹³⁶ Seksyen 96 (j) APJSWP 1997.

¹³⁷ Tuan Ibrahim bin Deris, Ketua Pendakwa Syarie, Jabatan Agama Islam Wilayah Persekutuan Kuala Lumpur, Temubual. Prosedur Pendakwaan Jenayah Syariah di bawah Perundangan Jenayah Syariah di Malaysia, 11 Februari 2011.

¹³⁸ Tuan Ibrahim bin Deris, Ketua Pendakwa Syarie, Jabatan Agama Islam Wilayah Persekutuan Kuala Lumpur, Temubual. Prosedur Pendakwaan Jenayah Syariah di bawah Perundangan Jenayah Syariah di Malaysia, 11 Februari 2011.

¹³⁹ Temubual ke atas Tuan Ibrahim bin Deris, Ketua Pendakwa Syarie, Jabatan Agama Islam Wilayah Persekutuan Kuala Lumpur, Temubual. Prosedur Pendakwaan Jenayah Syariah di bawah Perundangan Jenayah Syariah di Malaysia, 11 Februari 2011.

¹⁴⁰ Tuan Akmaludin bin Ilyas, Pendakwa Syarie Melaka, Bahagian Pendakwaan, JAIM. Prosedur Pendakwaan Kes Jenayah Syariah. Temubual. 17 Disember 2010.

¹⁴¹ Lihat Tuan Mohd Rafizan bin Ahmad Suffian, Puan Siti Nor Hashibah bt Jamhari dan Tuan Zaiyarufain bin Yusoff, Pendakwa Syarie, JAIS. Prosedur Pendakwaan Kes Jenayah Syariah. Temubual. 22 Disember 2010, Puan Farah bt Hassan, Pendakwa Syarie, Bahagian Pendakwaan, JAIK. Prosedur Pendakwaan Kes Jenayah Syariah. Temubual. 9 Disember 2010, Tuan Haji Che Zam Zam bin Che Man, Pendakwa Syarie Melaka, Bahagian Pendakwaan, JAIM. Prosedur Pendakwaan Kes Jenayah Syariah. Temubual. 17 Disember 2010 dan Tuan Syeikh Amiruddin Putra bin Zainol Abidin, Hakim Syarie, Mahkamah Rendah Syariah Kuala Muda. Prosedur Pendakwaan Kes Jenayah Syariah. Temubual, 14 Disember 2010.

¹⁴² Temubual ke atas Tuan Ibrahim bin Deris, Ketua Pendakwa Syarie, Jabatan Agama Islam Wilayah Persekutuan Kuala Lumpur, Temubual. Prosedur Pendakwaan Jenayah Syariah di bawah Perundangan Jenayah Syariah di Malaysia, 11 Februari 2011.

¹⁴³ Temubual ke atas Tuan Ibrahim bin Deris, Ketua Pendakwa Syarie, Jabatan Agama Islam Wilayah Persekutuan Kuala Lumpur, Temubual. Prosedur Pendakwaan Jenayah Syariah di bawah Perundangan Jenayah Syariah di Malaysia, 11 Februari 2011.

¹⁴⁴ Lihat Tuan Mohd Rafizan bin Ahmad Suffian, Puan Siti Nor Hashibah bt Jamhari dan Tuan Zaiyarufain bin Yusoff, Pendakwa Syarie, JAIS. Prosedur Pendakwaan Kes Jenayah Syariah. Temubual. 22 Disember 2010 dan Puan Farah bt Hassan, Pendakwa Syarie, Bahagian Pendakwaan, JAIK. Prosedur Pendakwaan Kes Jenayah Syariah. Temubual. 9 Disember 2010.

¹⁴⁵ Lihat Tuan Haji Che Zam Zam bin Che Man, Pendakwa Syarie Melaka, Bahagian Pendakwaan, JAIM. Prosedur Pendakwaan Kes Jenayah Syariah. Temubual. 17 Disember 2010 dan Tuan Syeikh Amiruddin Putra bin Zainol Abidin, Hakim Syarie, Mahkamah Rendah Syariah Kuala Muda. Prosedur Pendakwaan Kes Jenayah Syariah. Temubual. 14 Disember 2010.

¹⁴⁶ Tuan Syeikh Amiruddin Putra bin Zainol Abidin, Hakim Syarie, Mahkamah Rendah Syariah Kuala Muda. Prosedur Pendakwaan Kes Jenayah Syariah. Temubual. 14 Disember 2010.

¹⁴⁷ Seksyen 96 (m) (ii) APJSWP 1997.

¹⁴⁸ Seksyen 96 (m) (i) APJSWP 1997.

¹⁴⁹ Lihat seksyen 73-81 AKMSWP 1997.

¹⁵⁰ Lihatseksyen 17(1) dan seksyen 17(2) AKMSWP 1997.

¹⁵¹ Lihatseksyen 17(1) dan seksyen 17(2) AKMSWP 1997.

¹⁵² Wahbah al Zuhaili, *Fiqh al Islami wa Adillatuhu*, Dar al Fikr, Damascus, 1996, hlm 610.

¹⁵³ Abdul Karim Zaidan, *Nizam al Qadha'*, Matba'ah al Aini, Baghdad, 1984, hlm 157.

¹⁵⁴ Abdul Karim Zaidan, *Nizam al Qadha' fi al Shariah al Islamiyyah*, Matba'ah al Aini, Baghdad, 1984, hlm 219 - 223.

¹⁵⁵ Ibn Qayyim, *Turuq al Hukmiyyah*, Dar al 'Alim al Fawa'id, Makkah, 2007, hlm 7.

RUJUKAN

Abdul Monir Yaacob. 2001. Pendakwaan Dalam Islam. Kertas Kerja. Seminar Pendakwaan Di Mahkamah Syariah. Kuala Lumpur: IKIM.

Abdul Karim Zaidan. 1997. *Sistem Kehakiman Islam*. Jilid 2. Kuala Lumpur: Pustaka Hj. Abdul Majid.

Abdul Karim Zaidan. 1984. *Nizam al Qadha' Fi al Shariah al Islamiyyah*. Baghdad: Matba'ah al Aini.

Anwarullah. 1999. *Principles of Evidence*. Kuala Lumpur: A.S Nordeen.

Anwarullah. 2000. *Islamic Law of Evidence*. New Delhi: Kitab Bharan.

Ibn Qayyim. 2007. *Turuq al Hukmiyyah*. Makkah: Dar al 'Alim al Fawa'id

Md Salleh Hj. Ahmad. 2001. Al Bayyinah (Keterangan) dan Beban Pembuktian: Teori dan Amalan di Mahkamah Syariah. Kertas Kerja. Seminar Pendakwaan Di Mahkamah Syariah. Kuala Lumpur: IKIM.

Muhammad al Zuhaili. 2008. *Al Ijra'at al Jina'iyyah, al Syariyyah*. Imarat al Arabiyyah, al Mutahaddidah: Jamiah al Syariqah, al Syariqah.

Wahbah al Zuhaili. 1996. *Fiqh al Islami Wa Adillatuhu*. Damascus: Dar al Fikr.

Ahmad 'Azam Mohd. Shariff
Fakulti Undang-undang
Universiti Kebangsaan Malaysia
43600 UKM Bangi
Selangor.
Emel: aazam@ukm.my